

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἐκτος

Συνδρομὴ ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10. ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτησίαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

20 Αὐγούστου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΓΚΙΚΑ ΜΠΟΤΑΣΗ

Γκίκας Μπότασης

Τὴν 2 ἢ 3 Ἀπριλίου 1821 ἐξεγράφη ἡ ἐπανάστασις ἐν Σπέτσαις. «Κατὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην ἡμέραν, γράφει ὁ κ. Ἄν. Ὀρλάνδος ἐν τοῖς *Ναυτικοῖς* του, ὁ ἐκ Σπάρτης Χρυσοσπάθης, ὁ ἐκ Νάξου Κορνήλιος καὶ ἄλλοι τινὲς ἑταιρισταί, παρευρεθέντες ἐν Σπέτσαις καὶ ἐνθουσιασθέντες, ἀνέβησαν ἐπὶ δώματος οἰκίας τινός, παρὰ τῇ ἀγορᾷ κειμένης, καὶ ἄδοντες μεγαλοφώνως τὸ θούριον τοῦ Ῥήγα Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων τοσοῦτον κατεγοήτευσαν τὸν λαόν, ὥστε ἄλλοι μὲν ἔχυνον δάκρυα χαρᾶς, ἄλλοι δὲ ὠμυον τὴν ὑπὲρ πατρίδος χύσιν τοῦ αἵματός των, καὶ ἄλλοι γονυκλιτῶς ἐδέοντο πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ εὐδοώσεως τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιχειρήσεως.»

Ὁ Γκίκας Μπότασης, ἀδελφὸς τοῦ Παναγιώτου Μπόταση, γέρον ἤδη ὢν καὶ οὐχὶ νεανίας ἐξημένος, ἔγραψε τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα ἐν Κρανιδίῳ, ὅπου διέτριβε, τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν υἱὸν του, σωζομένην ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ μακαρίτου Ῥήγα Παλαμῆδη:

«Ἀγαπημένε μου παιδί καπετὰν Νικολὸ ἀκριβῶς σὲ χαιρετῶ καὶ τὰ μάτια σου φιλῶ.

»Λαμβάνοντας τὸ γράμμα μου, εὐθὺς νὰ γράψης εἰς τοὺς ἀδελφούς εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ Μωρέως ἀπὸ μέρους σου, ὅτι ἔκαμες μπλόκο τὸ Ἄναπλι μὲ τὰ καράβια σου καὶ ὁ πατέρας σου ἀπὸ ξηρᾶς, διότι ἐχθρὸς ἔστειλα τὸ ἀσκέρι καὶ ταύτην τὴν ὥραν κινῶ καὶ ἐγὼ μὲ ἄλλους καὶ θέλω σφίξει τοὺς ἀγαρινούς μὲ μόνον τοὺς ἐδῶ Ἑλληνας. Γράψε εἰς τὸ Ἄργος καὶ εἰς Ἀγιάννην καὶ εἰς τοὺς καπετανέους Μανιάτας νὰ σπιδήρης δλοῦθεν γράμματα καὶ καθὼς σοῦ γράφω νὰ ἔχης τὴν εὐχὴ μου νὰ τοὺς εἰδοποιήσης ὅτι τοῦ λόγου σου τοὺς ἐμπλοκάρισες διὰ θαλάσσης καὶ ἐγὼ διὰ ξηρᾶς καὶ ἐλπίζομεν εἰς τὸν Θεὸν νὰ τοὺς κατατροπώσωμεν ταῦτα καὶ καλαῖς ἀντάμωσαις.

»1821, Ἀπριλίου 9, Κρανίδιον.

»ΓΚΙΚΑΣ ΜΠΟΤΑΣΗΣ.»

Ὁ Γκίκας Μπότασης ἐχρημάτισεν ἀντιπρόε-
ΤΟΜΟΣ ΣΤ'—1878.

δρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἀπεβίωσε δὲ ἐν Ναυπλίῳ, ἐν ἔτει 1831, ἐν πενίᾳ, πραγματοποιήσας οὕτω κατὰ γράμμα ἐκείνο, ὅπερ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος εἶχεν εἰπεῖ εἰς τοὺς υἱούς του, ὡς ἔκ τινος πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῆς του, εὐρεθείσης ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Ῥήγα Παλαμῆδη, καταφαίνεται ἡ ἐννοια τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἔχει οὕτω: «νὰ μὴ ἐλπίζουσι ὅτι θὰ τοὺς ἀφῆσθαι ὀβολόν, ἐπειδὴ ἐννοεῖ νὰ ἐξοδεύσῃ καὶ τὸ τελευταῖόν του τάλληρον διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος.»

Ἐν ἔτει 1824, διηγείτῃ ὁ κ. Γούδας (βίοι παράλληλοι, τόμ. 4, σ. 288), προσῆλθεν εἰς τὸν Α. Μαυροκορδάτον (ἐν Μεσολογγίῳ), αἰτῶν ἐργασίαν τινὰ καὶ ὁ εἰκοσιπενταετής περίπου τότε τὴν ἡλικίαν Δ. Χρηστίδης. Ὁ Μαυροκορδάτος, συμπαθήσας πρὸς τὸν νέον, συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὸν ἐπιστήθιον τοῦ φίλου Π. Μπότασην, διὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς:

«Φίλε μου Καπετὰν Παραγιώτη,

»Αὐτοῦ ἔρχεται ἓνας νέος Κωνσταντινουπολίτης, ἀπὸ τὸ χωρίον Νεοχώρι, καὶ εἶναι μὲ ἱκανὴν παιδείαν καὶ μίαν ἡμέραν θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ ἔθνος αὐτῆς ὁ νέος, καὶ ὅσον ἡμπορεῖς νὰ τὸν ὑπερασπισθῆς, ἐπειδὴ εἶναι πτωχὸ παιδί.»

Ὁ Π. Μπότασης ἔλαβε τὸν Χρηστίδην ὑπὸ τὴν προστασίαν του, διορίσας αὐτὸν ἀμέσως καὶ γραφεὴ εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν ἀποθανόντος δὲ μετ' οὐ πολὺ τοῦ Π. Μπόταση, ὁ εἰς τὴν ἀντιπροεδρίαν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Γκίκας ἐξηκολούθησε εὐνοῶν καὶ προστατεύων τὸν Χρηστίδην, καὶ πολλάκις ἐβοήθησεν αὐτὸν καὶ χρηματικῶς. Ὁ δὲ παρέξας ἡμῖν τὰς πληροφορίας ταύτας Ἡλίας Θερμισιώτης, γεραρὸν τοῦ ἀγῶνος λείψανον, διηγῆθη καὶ τὸ ἐπόμενον ἀνέκδοτον: Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Χρηστίδης, ἀφελὲς πρὸς στιγμὴν τὴν ἐργασίαν, ἐστήριξε τοὺς ἀγκῶνας τῶν δύο χειρῶν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ, καλύψας διὰ τῶν παλαμῶν τὸ πρόσωπον, διελογίζετο. Εἰσελθὼν τότε ὁ Γκίκας Μπότασης μετὰ τοῦ Θερμισιώτου καὶ εὐρῶν τὸν Χρηστίδην ἐν τοιαύτῃ ἀπογνώσεως θέσει, «Ἐ, τῷ λέγει μειδίῳν ὁ εὐπατρίδης Σπετσιώτης, τί σκέπτεσαι; Ἐκατάλαβα, πάσχεις ἀναργυρίαν!» καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ κόλπου του χρυσὴν δοῦπιαν (ἀξίας δεκαεξὶ ταλλήρων) καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν χεῖ-

μα του ταπεινού γραφέως, έπειτών «μη σκυθρωπάζης πλέον.»

Η έπομένη ανέκδοτος και ατόγραφος έπιστολή και διατριβή του άοιδίμου διδασκάλου του γένους Θεοφίλου Καίρη, τό πνευμοϊότυπον της ύπογραφής του όποίου έδημοσιεύθη έν τώ 119 άριθμώ της «Εστίας», άπεστάλη ήμιν προς δημοσίευσιν παρά τινος των έν Άνόρω φιλομούσων συνδρομητών ήμών, συνοδευομένη διά των έξής γραμμών :

Κύριε Συντάκτη της Έστίας.—Πολλάκις έβρέθη, και κατά κόρον επανελήθη υπό τινων σφόδρα ζηλωτών της Έστίας ήμών θρησκείας, ότι ο άείμνηστος διδάσκαλος του γένους Θεοφίλος ο Καίρης ήτον άθεος δήθεν και ύλιςτής, και ότι ούδέν έπρέσβευεν ή παρεδέχετο σύμφωνον προς τάς Έστίας άρχάς της άθανασίας της ψυχής του ανθρώπου, ατινες πάντως είσιν ή κρηπίς της Όρθοδόξου ήμών Πίστεως. Τούτων ένεκα δίκαιον θεωρώ να δημοσιευθή ή καλύτερω έπιστολή του σοφού εκείνου άνδρός, ήτις μετά τόν θάνατόν του εύρέθη είς την τζέπην του τριβωνίου του, όπερ έφύρει, και τό όποιον εκόμισεν εκ Σύρου είς Άνδρον ο μακαρίτης άδελφός του Δημήτριος. Δίκαιον δε θεωρώ να δημοσιευθή έπίσης και ή περί άθανασίας της ψυχής του ανθρώπου πραγματεία του έναρέτου εκείνου άνδρός, καθύσον πολλοί, εκ πλάνης βεβαίως, αποδίδουσιν αυτώ δοξασίας όλως αντίθετους προς τάς δοξασίας άς εκείνος έπρέσβευε.

Δέχθητε κτλ.

Όλως ύμέτερος Α. Κ. Μ.

Άνόρος, 16 Ίουλίου 1878.

Σ. τ. Δ.

* * *

Φιλάνθρωπε των Όργανων προστάτα,

Διά του αύταδέλφου μου Σας έξαποστέλλω, κατά την ύπόσχεσίν μου, σύντομον έκθεσιν ούχι όλων, αλλά τινών μόνον έπιχειρημάτων, διά των όποιων αποδεικνύεται ή άθανασία της ψυχής.

Αν και έπεθύμουν να την εκτείνω περισσότερον, προσθέτων όσα και φιλόσοφοι και συγγραφείς και ήμέτεροι και άλλων έθνών λέγουσι προς έπιβεβαίωσιν του τόσον παρηγορητικού και αγαπητού είς την καρδίαν του ανθρώπου, και τόσον συμφώνου με την άληθινήν ευδαιμονίαν του δόγματος, ούτε ο χρόνος όμως, ούτε αί περιστάσεις με έσυγχώρουν να πληρώσω ταύτην μου την έφεσιν.

Ίσως ο Δοτήρ όλων των αγαθών με αξιώση να τελειώσω άλλοτε, ό,τι τώρα να πράξω δεν δύναμαι.

Πλήν Σας βεβαιώ, ότι έν των ισχυροτέρων έπιχειρημάτων, διά του όποιου θέλετε πεισθή άναμφιβόλως περί της άθανασίας της ψυχής, θέλετε εύρει, εάν προσέξετε όλίγον μόνον είς τό βάθος της φιλανθρώπου και φιλοστόργου καρδίας Σας.

Ανακαλέσατε είς τόν νούν Σας πόσον λυπείσθε βλέποντες άνθρωπον άληθώς δυστυχούντα, και πόσον προσπαθείτε να τόν βοηθήσετε.

Ένθυμήθητε ποίαν οδύνην ύποφέρει ή φιλόστοργος καρδιά Σας όταν ασθενήση κανέν των τέκνων Σας, πόσον έπιθυμείτε, εάν ήδύνασθε, άμέσως να τό θεραπεύσητε, και πόσην, όταν αρχίση να αναλαμβάνη, αισθάνεσθε και χαράν και αγαλλίασιν. Είμεθα ήμεεις άρά γε και φιλανθρωπότεροι και φιλοστοργότεροι από τόν φύσει φι-

λάνθρωπον και φιλόστοργον όλων των λογικών κτισμάτων πατέρα, όστις και θέλει βέβαια και δύναται να καταστήση τά τέκνα του άληθώς άθάνατα και ευδαίμονα, άρκεί μόνον να ζώσι κατά τό πανάγιον αύτου θέλημα ; ηδύδωκεσεν άρά γε να γεννώνται, διά να τά βλέπη μόνον άσπλάγχως και βασανιζόμενα και ταλαιπωρούμενα, και τέλος άθλίως και άπανθρώπως άπονήσκοντα ; . . . Έάν εύρεθή άνθρωπος να ύπολάβη τούτο μίαν μόνην στιγμήν, δεν λέγω ως άληθές, άλλ' ως πιθανόν μόνον ή άμφίβολον, μεγαλητέραν και άτοπίαν και βλασφημίαν δεν ήθελε δεχθή βέβαια. Όθεν εκ μόνου του τοιούτου έπιχειρήματος ήμπορείτε να πεισθήτε, ότι είναι άδύνατον ο άνθρωπος να μην ύπάρχη άθάνατος.

Άφ' ού στοχασθήτε όλα αυτά, και αναγνώσετε και την έκθεσιν, παρακαλώ, να με φανερώσετε, εάν αγαπάτε, την περι τούτων γνώμην Σας.

Έγώ δε Σας επεύχομαι είς ταύτην μεν την ζώην βίον μακροβιώτατον μετά πάντων των κατά Θεόν καταθυμίων, είς δε την μέλλουσαν άληθινήν και ευδαιμονίαν και μακαριότητα, και άσπαζόμενός Σας από καρδίας ως και τά φίλτατα τέκνα Σας, μένω όλως ευγνωμονών

Ο φίλος σας Θ. ΚΑΙΡΗΣ.

ΠΕΡΙ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Σύντομος έκθεσις των περι Άθανασίας της ψυχής κυριωτέρων έπιχειρημάτων.

Όσον είναι αναγκαίον είς τόν άνθρωπον να μην άμφιβάλλη διόλου, ότι ή ψυχή ύπάρχει άθάνατος, τόσον ύπάρχουσι πολλοί και άναντίρρητοι λόγοι, διά των όποιων περι τούτου να βεβαιωθή δύναται, εάν μόνον καλώς έπιστήση τόν νούν είς την περι άθανασίας της ψυχής έρευναν.

Όταν εξέταση τις και την φύσιν και τάς δυνάμεις της ψυχής, θεωρήση δε αύτην και ως εκ του πανσόφου, παντοδύναμου και παναγάθου Θεού των όλων, όταν έρευνήση όχι μόνον τάς δόξας όλων έν γενεί των έθνών, και των αρχαίων και των σημερινών, ως και τά διάφορα αύτων έθιμα τά ως προς την άθανασίαν της ψυχής άναφερόμενα, αλλά και όλα έν γενεί των μεγαλητέρων σοφών τά φρονήματα, βεβαιούται, ότι ή ψυχή είναι άληθώς άίδιος, ή ο κυρίως άνθρωπος είναι άληθώς άθάνατος.

Και τώντι ο άνθρωπος μετά των άλλων σωματικών ιδιοτήτων, οϊον του έκτατου, του έτεροκινήτου, της βαρύτητος κτλ., έχει και την δύναμιν του αντιλαμβάνεσθαι διαφόρων αισθημάτων, του έννοειν, κρίνειν, διανοείσθαι, μνημονεύειν, έρευνάιν τά παρελθόντα, τά ένεστώτα και τά μέλλοντα, τά παρόντα και τά μακράν απέχοντα, του θεωρείν εαυτόν, και αυτογνωστικόν είναι, του ανακαλύπτειν τους λόγους των φαινομένων και τους νόμους καθ' ούς ταύτα έκτε-

λούνται, του συγκροτείν διαφόρους έπιστήμας και έπινοείν διαφόρους τέχνας, του θεωρείν και αύτόν τόν πρώτιστον πάντων των όντων λόγον, τόν υπέρτατον των όλων Δημιουργόν, τόν αύτόν και σέβεσθαι και αγαπάιν, και αύτῷ μόνω λατρεύειν, κατ' αύτόν διαβιούντα, του προαιρείσθαι, του έλευθέρως ένεργείν κτλ.

Πάσαι δε αύται αί ιδιότητες είναι άδύνατον να προσιδιάζωσιν είς σωματικήν ούσίαν, ή είς τό σῶμα του ανθρώπου' διότι τό μεν σῶμα είναι έτεροκίνητον, είς δε τόν άνθρωπον παρατηρείται αυτοκινήσις' είς τά σώματα φαίνεται κινήσις μόνη, και είς τόν άνθρωπον νόησις κινήσεως' τά σώματα ένεργοῦσι επί παρόντων μόνον, και κατά τούτον ή εκείνον τόν χρόνον, ο δε άνθρωπος κατά πᾶν διάστημα, και κατά πάντα χρόνον γεωμετρών, άστρονομών, φιλοσοφών κτλ.

Έκ των διόλου διαφόρων τούτων αποτελεσμάτων, αναγκάζεται να συμπεράνη ο άνθρωπος, ότι διόλου διάφοροι είσι και αί παράγουσαι αυτά αίτίαι, και έπομένως, ότι δύο εύρίσκονται έν εαυτῷ διάφοροι ούσίαι, ή μεν σωματική και διαλυτή και θνητή' ή δε, ως έχουσα διόλου της σωματικής αντίθετα ιδιώματα, άσώματος, και έπομένως άδιάλυτος και άθάνατος.

Ότι δε είς τόν άνθρωπον δύο εύρίσκονται εναντίας φύσεως ούσίαι, δύναται να βεβαιωθή προσέτι εάν παρατηρήση τάς διαφόρους αύτου κλίσεις, και τάς διαφόρους της συνειδήσεως ενεργείας' διότι εάν μία μόνη είς αύτόν ύπᾶρχεν ούσία έπρεπε πάντοτε να ήναι σύμφωνος με εαυτόν, να ευαρεστήται δε και είς ό,τι αυτός πράττει' αλλά τίς δεν ήξείρει τά έν εαυτῷ πολλάκις παρατηρούμενα εναντία φαινόμενα ; διότι είς άλλο πολλάκις κλίνει τό σῶμα, και άλλο και θέλει και πράττει αυτός' τίς δεν ένθυμείται την τόσον με τάς κλίσεις του σώματος διαφωνούσαν του ανθρώπου φωνήν της συνειδήσεως ; Τά τοιαύτα εκ διαμέτρου αντίθετα, και κατά τόν αύτόν χρόνον είς τόν άνθρωπον παρατηρούμενα φαινόμενα, είναι άδύνατον είς μίαν και την αύτην να αποδοθῶσιν ούσίαν, καθώς είναι άδύνατον να ύπάρχη ένταυτῷ φῶς και σκότος, νύξ και ήμέρα, τό είναι και μη είναι, τό αύτό κατά τόν αύτόν χρόνον, και κατά τόν αύτόν τόπον, και όλα τά αντιφάσκοντα. Είναι λοιπόν ο άνθρωπος σύνθετος εκ σώματος θνητου και ψυχής άθανάτου και άίδιου μακαριότητος έπιδεκτικής.

Ότι δε ο άνθρωπος είναι άληθώς άθάνατος, και διά των εξής να βεβαιωθή δύναται.

Ούδέν είς μάτην, είναι αξίωμα ύπ' αύτων των πραγμάτων καθ' έκάστην επικυρούμενον, όμολογούμενον από όλους και εύκολον να έννοηθή από τόν τυχόντα' διότι άρκεί μόνον να παρατηρήση όπωσούν τά είς την φύσιν συμβαίνοντα, και θέλει μάθει, ότι τίποτε δεν ύπάρχει, τίποτε δεν

παρήχθη είς ούδέν συντείνον από τόν πάνσοφον, πανάγαθον, και παντοδύναμον Δημιουργόν της φύσεως' όλα δε παρήχθησαν εκ του μη όντος είς τό είναι προς τι τέλος' ούτως ο ήλιος, οι άστέρες, τό φῶς, ή γῆ, τό πῦρ, ο άήρ κτλ. είς μάτην βέβαια δεν έδημιουργήθησαν' όστις δε έρευνήση αυτά μανθάνει και τό τέλος, δι' ο παρήχθησαν, και ότι και αί αύτων ένεργείαι είναι διά παντός με τό τέλος αύτό σύμφωνοι.

Κατ' αύτό λοιπόν τό προφανέστατον αξίωμα τά περι τόν άνθρωπον έρευνώντες συμβαίνοντα, βεβαιούμεθα ότι τώντι ύπάρχει άθάνατος.

Ο άνθρωπος έχει δύναμιν ή ιδίωμα ούχι μόνον τά ένεστώτα, αλλά και τά παρελθόντα και τά μέλλοντα να μανθάνη, ούχι μόνον τά περι την γῆν, αλλά και τά περι τόν ήλιον κτλ., τά περι τό Σύμπαν όλόκληρον, να έρευνᾷ τους λόγους των φαινομένων, να θεωρή ή αύτόν τόν υπέρτατον των όλων Δημιουργόν.

Έχει θέλησιν έλευθέραν.

Έχει προαίρεσιν μηδόλωσ είς ταύτην την ζώην πληρουμένην.

Έχει έφεσιν του ζῆν διακαεστάτην.

Έχει δύναμιν του γινώσκειν και αγαπάιν τόν Θεόν, του γινώσκειν τό Πανάγιον Αύτου θέλημα, και κατ' αύτό διαβιούν, και κατ' αύτό και ευδαιμονείν και δικαιοῦσθαι του μόνω λατρεύειν τῷ Θεῷ.

Έάν δε έρευνήσωμεν τάς δυνάμεις ταύτας του ανθρώπου ως προς την ζώην ταύτην, εύρίσκομεν, ότι ούδεμία εξ αύτων είναι δυνατὸν να πληρωθή επί της γῆς, και κατά τό βραχὺ του χρόνου διάστημα, κατά τό όποιον επ' αυτής ζῆ.

Διότι τί είναι όσα πραγματικῶς μανθάνει προς όσα να μάθῃ δύναται παραβαλλόμενα ;

Τί όσα απολαμβάνει προς όσα προαιρείται ;

Πόση είναι ή ζωή του, άς ήναι και ο μακροβιώτατος, προς όσην να ζῆ έπιθυμεί ; ποίαν ευδαιμονίαν έχει είς ταύτην την ζώην ; ποίαν άμοιβήν λαμβάνει διά την άρετήν του ; ή καλήτερα ποίαν κακοδαιμονίαν δεν δοκιμάζει ; πόσους καταδιωγμούς δεν ύποφέρει τολμῶν να λέγη την άλήθειαν και να πράττη τό αγαθόν ; Δεν θριαμβεύει άρά γε τό ψεύδος και ή άπάτη ; δεν τιμάται ή συκοφαντία, ή ύπόκρισις, ο δόλος ; δεν έπιτυχαίνει ή κολακεία ; δεν καταθλίβεται και καταπιέζεται ο δίκαιος και ο ένάρετος ; κτλ.

Η πρέπει λοιπόν να υποθέσωμεν, ότι αί θυμασται του ανθρώπου ιδιότητες ού μόνον είς μάτην, αλλά και προς βλάβην είς αύτόν υπό του Δημιουργού της φύσεως έδόθησαν, τό όποιον είναι άδύνατον, ή θέλει δοθῆ άναγκάίως είς τόν άνθρωπον Ικανός διαρκείας χρόνος διά να βελθῶσιν αί τοιαύται δυνάμεις είς ένεργείαν και έπειδή ή επί της γῆς ζωή ούτε εξαρκεί, ούτε είναι είς τούτο έπιτηδεία, έπεται, ότι είς τόν

ἄνθρωπον θέλει δοθῆ μετὰ τὴν ζωὴν ταύτην καὶ ἄλλη, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει ἀπολαύσει ὅσων ἐπλάσθη ἐπιδεικτικὸς, ἐὰν ὅμως ζήσῃ εἰς ταύτην συμφώνως μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου Δημιουργοῦ τῆς φύσεως δοθέντα εἰς αὐτὸν νόμον.

Διὰ τὴν ἐννοήσωμεν δὲ τοῦτο καλῆτερα, ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ ἔμβρυον ἠδύνατο νὰ θεωρῆ τὰ περὶ αὐτὸ καὶ νὰ συλλογίζεταί· τί ἄρα γε ἤθελεν εἰπεῖ τοῦτο; ἔχω χεῖρας, πόδας, ὀφθαλμοὺς, ὄτα, στόμα, γλῶσσαν, λάρυγγα, πνεύμονα, τὰ ὁποῖα εἶναι τώρα διόλου εἰς ἐμὲ ἄχρηστα· ἄρα γε εἰς μάτην ταῦτα μὲ ἐδόθησαν; ἂν στοχασθῆ ὅτι εἰς μάτην, ἢ ἤθελε παραλογισθῆ βέβαια καὶ δεχθῆ ψεῦδος προφανέστατον· ὀρθῶς λοιπὸν συλλογιζόμενον ἤθελεν εἰπεῖ ὅχι εἰς μάτην, καὶ ἐπομένως ἤθελε συμπεράνει, ὅτι δὲν ἐπλάσθη νὰ ζῆ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ζήσῃ καὶ ἄλλοι, ὅπου χεῖρες, πόδες, ὀφθαλμοὶ κτλ. θέλουσιν εἶσθαι εἰς αὐτὸ χρήσιμα.

Τοιαῦτα τινὰ καὶ ὁ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ζωῆς ταύτης εὐρισκόμενος ἄνθρωπος νὰ συλλογισθῆ δύναται· ἔχω δυνάμεις μηδὲν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην ἐκπληρουμένας· ἄρα γε εἰς μάτην αὐταὶ μὲ ἐδόθησαν; ἂν νομίσῃ, ὅτι εἰς μάτην, παραλογίζεται βέβαια, καὶ δέχεται ψεῦδος προφανέστατον· ὅθεν πρέπει ἀναγκασίως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι δὲν ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Πανσόφου καὶ Πανηγάρχου καὶ Παντοδυνάμου Θεοῦ διὰ τὴν ζήσῃ μόνον εἰς ταύτην τὴν ζωὴν, ἀλλὰ θέλει μεταβῆ καὶ εἰς ἄλλην, ὅπου αἱ δοθεῖσαι εἰς αὐτὸν δυνάμεις θέλουσι βληθῆ εἰς ἐνέργειαν.

Ἐκ τούτων λοιπὸν συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη τῶντι ἀθάνατος· καὶ ἔπειτα ἂν τοῦτο τὸ θεοσεβεῖν δυνάμενον λογικὸν ὄν ὑποτεθῆ ἠθνητὸν, ποῖα λοιπὸν εἶναι τοῦ ἀθανάτου Δημιουργοῦ τὰ ἀθάνατα ἔργα; ἢ ἀναίσθητος ὕλη; ἀλλ' αὐτῆς ἢ ὑπαρξίς εἶναι ἀληθινὴ ἀνυπαρξία.

Καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἠθνητὸς, ποῦ τότε ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἀναίσθητα κτίσματα, λίθοι, φυτὰ, ἄλογα ζῶα, εἶναι πολυχρονιώτερα παρὰ τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ δημιούργημα, τὸν ἄνθρωπον; ποῦ ἡ ἀγαθότης καὶ παντοδυναμία του, ὅταν μηδαμινὰ ὄντα εἶναι ἀσυγκρίτως παρ' αὐτὸν διαρκέστερα; ποῦ ἡ δικαιοσύνη του, ὅταν ἡ γῆ εἶναι πλήρης ἀδικιῶν; ὅταν ὁ μόνος ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τῶν δημιουργημάτων Αὐτοῦ ἄξιός θεωρῶς παρέρχεται, τὰ δὲ λοιπὰ δημιουργήματα διαρκῶσιν αἰδίως; ὅταν ὁ μόνος ἐπὶ τῆς Γῆς δυνάμενος καὶ γινώσκων καὶ ἀγαπᾷν Αὐτὸν καὶ Αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν καὶ εἰς Αὐτὸν ἐλπίζειν, ἀθλιῶς τὸ ζῆν ἀφαιρείται, τὰ δὲ μηδὲν τούτων νὰ πράξωσι δυνάμενα διὰ παντὸς διαμένωσι;

Διατί νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὸ σῆθος αὐτὴν τὴν ἀκόρεστον τοῦ ζῆν καὶ τοῦ εὐ-

δαιμονεῖν ἔφρασιν, καὶ νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὸν νοῦν του τὴν τόσον παρηγορητικὴν καὶ μὲ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ εὐδαιμονίαν του σύμφωνον τῆς ἀθανασίας ἰδέαν;

Ποῖος λοιπὸν ἀγαθὸς καὶ παντοδύναμος πατήρ εἶναι ὁ Θεός, ὅταν δυνάμενος νὰ δημιουργῆσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸ θαυμασιώτερον τῶν ἐπὶ γῆς δημιουργημάτων του, ἀθάνατον καὶ νὰ τὸν ἀφαρπάσῃ ἀπὸ τὰς περικυκλώσας αὐτὸν δυστυχίας, τὸν ἐπλασε καὶ ἠθνητὸν καὶ δυστυχέστατον; διατί λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ εἶναι; ἐπὶ τὸ δυστυχεῖν μόνον; καὶ τότε τί ἤθελεν εἶσθαι αὐτὸς ὁ Θεὸς πατήρ, ἢ...

Διατί ἔδωκε τὴν δυνάμιν εἰς αὐτὸν, ὥστε ὅλα τὰ ἔθνη ὁποιοῦδήποτε ἠρησκέμενος καὶ ἂν ἦναι, καὶ αὐτὰ τὰ βαρβαρώτατα, καὶ αὐτὰ τὰ ἀνθρωποφάγα, νὰ ἦναι ὑπερβέβαια διὰ τὴν ἀθανασίαν τοῦ ἀνθρώπου;

Καὶ τῶντι ὅλα τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, Αἰγύπτιοι, Ἰνδοὶ κτλ., ὅλα τὰ σημερινὰ, ὅλα τὰ νεωστὶ ἀνακαλυπτόμενα δέχονται ὡς βεβαίωτατον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ μετὰ θάνατον ζῆ αἰδίως, καὶ δεικνύουσι τοῦτο δημοσίως διὰ διαφόρων περὶ τοὺς τεθνεώτας τελετῶν.

Καὶ τελευταῖον δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ σημερινὰ ἀληθῶς σοφὸς καὶ ἐνάρετος φιλόσοφος, ἀληθῶς σοφὸς καὶ ἐνάρετος Νομοθέτης, ὅστις νὰ μὴν ἦναι πεπεισμένος καὶ νὰ μὴ λέγῃ εἰς ὅλους, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ τὴν αἰδιότητα.

Ἄλλ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὅλα ἐν γένει τὰ κτίσματα λέγουσιν εἰς αὐτόν· Ἄνθρωπε, Σὺ δύνασαι νὰ μᾶς θεωρῆς, καὶ εἶσαι ἀνώτερος τῶν ὑπὸ Σοῦ μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον θεωρηθέντων, ἡμεῖς διαρκούμεν καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃς Σὺ ἠθνητός;

Ὁ ἴδιος τῶν ὄλων Δημιουργὸς μοὶ φαίνεται, ὅτι λέγει καθ' ἐκάστην εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν σοφὸν καὶ ἐνάρετον·

Ἄνθρωπε, Σὺ ἐπλάσθης ὑπ' ἐμοῦ διὰ τὴν μὲ γνωρίζῃς καὶ νὰ μὲ ἀγαπᾷς, καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃς δι' ἐμοῦ τὴν εἰς ἐμὲ μακαριότητα, μιμούμενος ἐμὲ ὅσον ἐνδέχεται κατὰ τὴν σοφίαν, ἀγιότητα, ἀγαθότητα, δικαιοσύνην, φιλανθρωπίαν, κτλ., ἐνοούμενος μὲ ἐμὲ διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἀγάπης σου· ἐγὼ εἶμαι αἰώνιος καὶ ἀθάνατος, καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν σὺ νὰ ἦσαι ἠθνητός;

Σὺ ἀποθνήσκεις διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν, Σὺ ἀδικεῖσαι, δυστυχεῖς, ἐγὼ εἶμαι δικαίος· πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ ἀφήσω χωρὶς ἀμοιβῆς;

Πολλὰ τῶν ἔργων σου διαρκουσι περισσότερον παρὰ Σὲ, ὅστις εἶσαι ἔργον ἰδικόν μου. Σὺ ἀγαπᾷς τόσον τὰ τέκνα σου, τοὺς γονεῖς, τοὺς φίλους σου, τοὺς δυστυχεῖς, τὰ ὀρφανὰ, τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ἂν Σὲ ἦτο δυνατὸν, ἤθελες τοὺς καταστήσει ὅλους καὶ εὐτυχεῖς καὶ ἀθανάτους.

Σὺ δὲν ἤξεύρεις τί νὰ κάμῃς βλέπων τὰ δάκρυα τοῦ θρηνοῦντος τὸν ἀποθνήσκοντα μονογενῆ υἱόν του, καὶ προσπαθεῖς νὰ τὰ σπογγίσῃς· εἶσαι Σὺ λοιπὸν καὶ δυνατώτερος, καὶ σοφώτερος, καὶ ἀγαθώτερος, καὶ δικαιοτέρος, καὶ φιλοστοργώτερος, καὶ φιλανθρωπώτερος, καὶ συμπαθέστερος παρ' ἐμέ; εἰς τοῦτο λανθάνεσαι, υἱέ μου· ὅχι δὲν σὲ ἐδημιούργησα ἐγὼ ἠθνητόν. Σὲ ἐπλασα ἀθάνατον διὰ τὴν ζῆς αἰδίως, καὶ ζῶν κατ' ἐμὲ νὰ ἀπολαμβάνῃς αἰδίως ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικήν μου μακαριότητα.

Καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως λοιπὸν, καὶ ὡς ἐκ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἠθῶν, καὶ ἐκ πάντων ἐν γένει βεβαιούμεθα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ τὴν ἦναι ἀθάνατος, καὶ ἐπομένως, ὅτι πρέπει νὰ πράττῃ ἔργα ἀθανασίας καὶ αἰδιότητος ἄξια.

Μακάριος ἀληθῶς, καὶ τρισμακάριος, ὅστις γινώσκων καὶ ἀγαπῶν τὸν Θεόν, καὶ κατ' αὐτὸν διαβιῶν καὶ Αὐτῷ μόνῳ λατρεύων, δεχθῆ τοῦ μεγάλου τῶντι καὶ θαυμασίου δωρήματος τοῦ Ὑψίστου, αὐτῆς τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς αἰδιότητος ἄξιος!

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΥΡΗΝ.

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΗΜΕΡΑΙ ΕΝ ΚΕΤΙΓΝΗ

Ἡ συντομωτέρα ὁδὸς, ἵνα μεταβῆ τις εἰς Κετίγνην, εἶναι ἡ διὰ Καττάρου τῆς Δαλματίας. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτο, ἀναχωρῶν τις ἐκ Κερκύρας, διέρχεται παρὰ τὰς λίαν ἀξιοπεριέργους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ λίαν γνωστὰς χώρας τῆς Ἀλβανίας καὶ Δαλματίας, θέλω ποιήσῃ παρέκβασίν τινα, διαλαμβάνων ὡς ἐν προοίμῳ, καὶ περὶ τοῦ μέχρι Καττάρου δρομολογίου μου. Εὐτυχῶς (ὅπερ σπανίως κατὰ τὴν γραμμὴν ταύτην συμβαίνει) ἀνεχώρησα ἐκ Κερκύρας ἐν ἀρίστη συντροφίᾳ, ἔχων συνοδοιπόρους τὸν Γάλλον Κύριον Liéjourneux, ἀντιπρόεδρον τοῦ Ἐφετείου Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν Ἀγγλον συνταγματάρχην Lyous Fremanel. Παραπλεύσαντες τὴν ἄγονον καὶ πετρώδη νότιον Ἀλβανίαν καὶ κατόπιν τὴν εὐφορωτάτην Μέσην Ἀλβανίαν, παρὰ τὰς ἐκβολὰς σχεδὸν τῶν παραλλήλων διασχίζοντων αὐτὴν ποταμῶν, ἐσταματήσαμεν ὀλίγας ὥρας πρὸ τῶν κωμοπόλεων Αὐλώνος καὶ Δυρραχίου, ἥτοι τῆς ἀρχαίας καὶ ἱστορικῆς Ἐπιδάμνου, κυριωτέρας αἰτίας τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, συμμερισθείσης πάσας τὰς περιπετείας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐπιδεικνυούσης ἔτι ἀκμαῖον καὶ ἐπικρατοῦν τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα. Ἐκεῖ θελήσαντες νὰ ἀποβιβασθῶμεν μετὰ τῶν δύο συνοδοιπόρων μου, ἵν' ἀνταποκριθῶμεν πρὸς τὰς δεξιώσεις καλῶν φίλων καὶ συμπολιτῶν, μικροῦ δεῖν ἐπιγόμεθα, διότι, ἀνατραπέισης τῆς λέμβου, ἐμείναμεν ἐπιπλέοντες καὶ ἐπὶ πολὺ ἐπαλαίσσαμεν κατὰ τῆς κυματοέσεως θα-

λάσσης. Εὐτυχῶς, ἅπαντες κολυμβηταί, ἠδυνήθημεν νὰ σωθῶμεν καὶ κακῶς ἔχοντες νὰ ἐπαυθῶμεν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ. Τοῦ ἐπεισοδίου τούτου μὴ σχόντος ἄλλας συνεπειὰς δὲν ἀνεμιμησάμεθα ἢ μόνον τοῦ φαιδρουῦ μέρους καὶ, ἀντὶ νὰ μνησικακῶμεν κατὰ τοῦ πλοιάρχου, οὐδεμίαν λαβόντος πρόνοιαν πρὸς διάσωσιν ἡμῶν, ἐξεδικούμεθα κατ' αὐτοῦ δι' ἐπιγραμμάτων, διότι, νεόγαμος καὶ διερχόμενος ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ τὴν σελήνην τοῦ μέλιτος, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ περὶ κινδυνεύοντων ἐπιβατῶν, ἐφρόντιζε φυσικῶς τῷ λόγῳ νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἐπὶ τῇ θείᾳ τοῦ κινδύνου ἡμῶν καταπτοηθεῖσαν θελκτικὴν σύζυγόν του. Ἐκεῖθεν δὲ, παραπλεύσαντες τὴν ὠραίαν Ἄνω Ἀλβανίαν καὶ διελθόντες παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Μπογιάννα καὶ παρὰ τὸ Ἀντίβαρι, ἤρξάμεθα παραπλέοντες τὴν Δαλματίαν, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἀμέσως ἐθεώμεθα ἐπικαθήμενα τρόπον τινα τὰ ὑψηλά, πετρώδη καὶ πράγματι σχεδὸν μελανὰ ὄρη τοῦ Μαυροβουνίου. Εἰσελθόντες εἰς τὰ στόμια τοῦ Καττάρου, πολλὴν ἔχοντα τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Βόσπορον, ἐπὶ δύο ὥρας καὶ μέχρις ὅτου τὸ ἀτμοπλοῖον φθάσῃ εἰς τὸ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου κείμενον Κάτταρον, ἐπλέομεν ἐν τῷ μέσῳ ἐλικοσιδῶν πορθμῶν, ἐκατέρωθεν τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι κῶμαι καὶ χωρία γραφικὴν ἔχοντα θέαν. Τὸ Κάτταρον κεῖται ἐπὶ τῶν ποδῶν καθέτως ἐπικαθημένον ὑψηλοῦ ὄρους, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ πληκτικὸν εἶναι καὶ ὀρίζοντα ἔχει λίαν περιορισμένον. Ἐκτὸς τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ὄχυρωμάτων, οὐδὲν τι ἕτερον ἄξιον λόγου βλέπει τις ἐν αὐτῷ.

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἀνεχώρησα ἐκ Καττάρου διὰ Κετίγνην. Ἴνα μεταβῆ τις ἐκεῖσε, πρέπει ν' ἀνέλθῃ ἑφιππος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ καθέτως ἐπικαθημένου τοῦ Καττάρου ὑψηλοῦ ὄρους. Ἡ ἄνοδος αὕτη διαρκεῖ ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας ἐπὶ καλῆς ἐλικοσιδοῦς ὁδοῦ. Ὅσον ὑψηλότερον ἀναβαίνει τις, τόσον ὠραιότερον καὶ μεγαλοπεπέστερον παρίσταται τὸ θέαμα. Ὁ ὀρίζων εἶναι ἤδη εὐρύτατος καὶ τὸ βλέμμα ἔνθεν μὲν εἰσδύει εἰς τὰ στόμια τοῦ Καττάρου καὶ τὰ ἐκατέρωθεν ὄρη, ἔνθεν δὲ ἐπισκοπεῖ τὸ ἀδριατικὸν πέλαγος. Τῶν φρουρίων κανονοβολουμένων διηνεκῶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, χάριν τοῦ Πάσχα, ὁ κρότος τῶν τηλεβόλων ἀντήχει ἐπὶ τῶν βράχων. Παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους εἰσέρχεται τις ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Μαυροβουνίου, διακρίνων ἀμέσως τὴν μετὰ τὴν ταύτην ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς μαυροβουνιακῆς ὁδοῦ, διαφορᾶς, ἣν πρέπει τις νὰ κρίνῃ ἐπιεικῶς ἀναλογιζόμενος τὸ πενιχρὸν τοῦ τύπου καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τρεῖς ἐκεῖθεν κατὰ συνέθειαν ὥρας καὶ μέχρις ὅτου πλησιάσῃ εἰς Κετίγνην, διέρχεται τις ἐν μέσῳ ἀποτόμων καὶ φαλακρῶν ὄρων καὶ σχηματίζει ἀμέσως τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς αὐξήσεως τῶν ὁρίων

τοῦ Μαυροβουνίου εἶναι ζήτημα ὑλικῆς ὑπάρξεως, ζήτημα ἄρτου. Ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς ὁδοῦ κείται τὸ σχετικῶς μέγα χωρίον Νιέγκας, κοίτις τῆς ἐνεστώσης τοῦ Μαυροβουνίου δυναστείας. Ἐν τινὶ οἰκίᾳ, χρησιμεύουσα καὶ ὡς ξενοδοχείῳ διὰ τοὺς διαβάτας, ἀνεπαύθη ἐπ' ὀλίγον καὶ ἐγευσάμην τοῦ πρώτου γεύματος τοῦ Πάσχ. Συρρέουσάντων καὶ περιεργαζομένων με ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, παρετήρησα ἀμέσως τὴν πενίαν τοῦ τόπου, ἐπιταθεῖσαν βεβαίως ὡς ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου, ὅστις λυμαίνεται πρὸ τριετίας διηλεκτῶς τὸ Μαυροβούνιον. Καίτοι ἦτον ἡμέρα μεγάλης ἐορτῆς, ὀλίγιστοι μόνον τῶν ἀνδρῶν ἔφερον τὴν ὠραίαν καὶ γραφικὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν· οἱ πλεῖστοι δ' αὐτῶν, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ἔστυρον ἐλεεινὰ ῥάκη καὶ ἐζωγράφειτο ἐπὶ τοῦ προσώπου των ἡ πενία, ταλαιπωρία καὶ ἐξάντλησις. Ὑπερητήθη ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑπὸ προβεβηκυίας τινος καὶ εὐπορούσης Μαυροβουνίας γνωρίζουσης τὴν ἰταλικὴν, καὶ τῆς ἀρκούντως εὐειδοῦς θυγατρὸς της, ἥτις ὠμίλει μόνον τὴν σερβικὴν. Μακρὰν πάσης σεμνοτυρίας, ἐνόμισεν αὕτη ὅτι δὲν θὰ με δυσηρέσσει παρακαθήμενη μετὰ πολλῆς χάριτος εἰς τὸ λιτόν μου γεῦμα, τῆς μητρὸς εὐχαρίστως βλεπούσης τὰς πρὸς τὴν κόρην περιποιήσεις μου καὶ χρησιμεύουσης ὡς διερμηνέως. Ἄλλως καὶ διαβάτης ἦμην καὶ πᾶσα φιλοξενία δὲν παρείχετο δωρεάν. Μέγα μέρος κατόπιν τῆς πρὸς τὴν Κετίγγην ὁδοῦ ἠναγκάσθη νὰ διατρέξω πεζῇ. Εὐτυχῶς ἡ πρόωρος καυστικότητα τοῦ ἡλίου ἐξουδετεροῦτο ὡς ἐκ τῶν χιόνων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁπίων διηρχομένη. Καίτοι δὲ ἡ φύσις ἦτον ἔτι νεκρὰ, ἐπαναπαύετο οὐχ ἦτον ἐνίοτε καὶ τὸ βλέμμα μου ἐπὶ δασῶν. Μετὰ δύο ὥρας τοιαύτης ὁδοιπορίας, ἠρξάμην κατερχόμενος πρὸς τὴν κοιλάδα τῆς Κετίγγης καὶ μακρόθεν θεωρῶν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Μαυροβουνίου. Κατελθὼν δὲ τὸ ὄρος εὔρον πρὸ ἐμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγοῦσης εἰς Κετίγγην εὐρείας ὁδοῦ τὸ χωρίον Μπαῦτσα, ἐνθα εἰς τῶν διασκεδαζόντων ἐκεῖ Μαυροβουνίων, ἀναγνωρίσας με ὡς Ἕλληνα, με προσηγόρευσε ἐν καθαρᾷ ἑλληνικῇ φωνῇ καὶ με συνώδευσε μέχρι τινός. Μετὰ ἐπτάωρον κοπιώδη ὁδοιπορίαν, ἀφίχθη τέλος εἰς Κετίγγην.

Διὰ μὲν τοὺς ὠκύποδας Μαυροβουνίους ἀπαντα τὰ διάφορα χωρία τὰ κείμενα ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Κετίγγης ἢ ἐπὶ τῶν προπέδων τῶν περιστοιχούντων τὴν κοιλάδα ταύτην ὄρων καὶ λόφων καὶ ἐντὸς διαμέτρου μιᾶς περίπου ὥρας, εἰσὶ συνοικίαι ἀποτελοῦσαι τὴν Κετίγγην, περιλαμβάνουσιν οὕτω περὶ τὰς 700 οἰκίας. Διὰ τὸν ξένον ὅμως καὶ τὸν Εὐρωπαῖον, κυρίως Κετίγγην ἐστὶν ἐν τῶν χωρίων τούτων, ἐν ᾧ εὐρίσκεται τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος καὶ ὅπερ ἔχει ὄψιν μικρὰς κωμοπόλεως, περιλαμβάνουσας περὶ τὰς 200 οἰκίας. Εὐρεῖά τις καὶ μεγάλη ὁδὸς φέρει

εἰς τὴν Κετίγγην καὶ καταλήγει εἰς τὸ μόνον ἐκεῖ ὑπάρχον ξενοδοχεῖον, ὅπερ εἶναι, μετὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος, ἡ καλλιτέρα καὶ μεγαλειτέρα οἰκοδομητῆς Κετίγγης καὶ ἐν τῶν ἀρίστων ξενοδοχείων τῆς Δαλματίας. Ὁ ἡγεμὼν, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰς δυσχερείας αἱ θὰ ἀπῆντων οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν χώραν καὶ αὐτὸν ξένοι, δι' ἐξόδων τοῦ κράτους ἀνήγειρε τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο καὶ πολλὰς καταβάλλει δαπάνας πρὸς διατήρησίν του. Εἶναι δὲ ξενῶν μάλλον ἢ ξενοδοχεῖον, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι οἱ ὀλίγοι ἐκεῖθεν διαβαίνοντες ξένοι πληρώνουσι καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς. Αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ἅπασαι μικραὶ, κείνται κανονικῶς ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ. Τὰ κυριώτερα δὲ δημόσια κτίρια εἰσὶ τὰ ἐξῆς· τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος, κείμενον ἐν τῷ βῆθει πλατείᾳ κειμένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οἰκοδομηθὲν, εἶναι τετραγώνος τῆς οἰκοδομῆς ἐκ 1500 περίπου τετραγωνικῶν πήχων, ἐκτὸς τῶν ἐξαρτημάτων καὶ τοῦ λεγομένου κήπου, καὶ κατὰ μὲν τὸ μέγεθος μόλις δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς τὰς πρώτας ἰδιωτικὰς οἰκίας τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ δὲ τὴν πολυτέλειαν καὶ κομψότητα λίαν κατώτερον τούτων τυγχάνει ὄν. Ὅταν ὅμως λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν Μαυροβουνίῳ λιτότητα καὶ πενίαν καὶ τὴν μικρότητα τῶν λοιπῶν οἰκοδομῶν, εὐρίσκει ὅτι εἶναι πράγματι μέγα ἀνάκτορον. Ἄλλως τε δὲ, καὶ ἡ εἴσοδος εἶναι ὠραία καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἄριστα διασκευασμένον καὶ διακεκοσμημένον. Ἐν τῇ κλίμακί, ἐν τῷ προθαλάμῳ, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου, ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐν τῷ ἐστιατορίῳ καὶ πολυτέλειαν καὶ κομψότητα ἀπαντᾷ τις.

Ἐκτὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ ξενοδοχείου διακρίνει τις ἐν Κετίγγῃ τὸν παρὰ τὰ ἀνάκτορα στρατῶνα, ὅστις ἀπλούστατον μὲν ἐστὶ κτίριον, καὶ καθαρῶς ὅμως καὶ τάξις ὑπάρχει ἐν αὐτῷ, τὴν Μητρόπολιν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἀρχαῖον ἀνάκτορον, τὸ βωστικὸν παρθεναγωγεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, ἐν ᾧ εὔρον περὶ τοὺς 30 ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους, καὶ τὴν φυλακὴν. Τοιαύτη περίπου ἡ κυρίως πρωτεύουσα τοῦ Μαυροβουνίου. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας κόπωσην ἠθέλησα νὰ ἀναπαυθῶ καλῶς τὴν πρώτην ἡμέραν. Ἀμέσως δὲ τὴν ἐπαύριον ὡς πρώτιστον καθέκαστον μου ἐθεώρησα νὰ ζητήσω τὴν τιμὴν νὰ προσφέρω τὰ σέβη μου τῷ ἡγεμόνι πρὸς ὃν τόσα ὀφείλει τὸ κράτος του καὶ τοῦ ὁποίου ἡ αὐτὴ ἀκολουθεῖ μὲν τὴν ἐθιμοτυπίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν, ἀλλὰ διασώζει καὶ δόσιν τινα ἀπλότητος καὶ πρωτοτυπίας. Πρὸς τοῦτο δὲ, ἐπόμενος ταῖς συνθηλαίς τοῦ τόπου, ἐπεσκέφθην τὸν κ. Duby, γραμματέα τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ παρουσιασθῶ τῷ ἡγεμόνι. Παρὰ τὴν ἀκριβῶς τηρουμένην αὐλικὴν ἐθιμοτυπίαν, ἕνεκα τῆς εὐπροσηγορίας τοῦ ἡγε-

μόνος, οἱ ξένοι διαβάται ἀμέσως καὶ πάντοτε ἀξιολογῶνται τῆς τιμῆς ταύτης· καὶ ἐγὼ δὲ μετὰ τινὰς ὥρας εἰδοποιήθη ὅτι ἡ Α. Υ. ἠδύνατο νὰ με δεχθῆ καὶ με ἀνέμενε.

Σπεύσας νὰ μεταβῶ εἰς τὰ ἀνάκτορα εἶδον εὐθὺς ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα τάξις, ἡ ἐθιμοτυπία καὶ πάντα τὰ κατὰ τὴν ὑποδοχὴν ἦσαν ἀνώτερα τῶν προσδοκίων μου. Οἱ παρὰ τὰς θύρας σκοποὶ καὶ ἅπασα ἡ τῶν ἀνακτόρων φρουρὰ ἔφερον ὠραίαν, καθαρὰν καὶ περιχρυσὸν ἐθνικὴν στολὴν, ὑπερέται δὲ, ἐθνικὴν ἐπίσης φέροντες στολὴν, προπορευόμενοι με ὠδήγησαν πρὸ τῆς μεγάλης αἰθούσης, ὅθεν ὁ ὑπασπιστῆς τῆς ὑπηρεσίας Μανόβιτς, σπουδάσας ἐν S'-Cyr τῆς Γαλλίας, με εἰσήγαγεν εἰς τὴν αἰθούσαν, ἐνθα ὄφειλον νὰ ἀναμείνω τὴν ἡγεμόνα, καὶ ἔμεινε παρ' ἐμοῦ μετὰ τοῦ γραμματέως μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς Α. Υ. Ἐν τῇ λίαν κομψῶς διασκευασμένῃ αἰθούσῃ ταύτῃ διέκρινα ἰδίως τὰς εἰκόνας τοῦ πρώην ἡγεμόνος Δανιὴλ καὶ τῆς ἡγεμονίδος Δάριγας, ὡς καὶ δύο μεγάλης ἀξίας εἰκόνας δωρηθείσας τῷ ἡγεμόνι ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν φέρον ὡς πάντοτε τὴν ἐθνικὴν στολὴν. Εἶναι ἀνὴρ ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος· ἡ ἐντύπωσις δ' ἦν μοι ἐνεποίησε, συνάδει πρὸς ὅ,τι εἶχον ἀκούσει περὶ τῆς ἀβρότητας τῶν τρώων του καὶ τῆς τοῦς πάντας ἑλκουσῆς εὐπροσηγορίας του. Μετ' ἡγεμονικῆς ὄντως εὐγενείας δικαιολογηθεῖς διότι με ἔκαμε ν' ἀναμείνω ὀλίγας στιγμὰς καὶ προσκαλέσας με νὰ καθίσω πλῆσιον του, μοι εἶπε πολλὰ περὶ Ἑλλάδος, ἐκφράσας ἐνθέρμως ἢ ἠσθάνετο χαρὰν βλέπων πρώτην φοράν Ἕλληνα διερχόμενον διὰ Κετίγγης, διαλαμβάνων δὲ ὑπ' ὄψιν τὰς ἐνεστώσας περιστάσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, μετὰ πολλῆς λεπτότητος ἀπέφυγε νὰ θίξῃ ζητήματα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ με φέρωσιν εἰς δυσχερῆ θέσιν. Εὐτυχῶς αἱ ἰδέαι μου καὶ τὰ πραγματικὰ ὑπὲρ τοῦ Μαυροβουνίου αἰσθημάτων μου μοι ἐπέτρεπον ν' ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ ἡγεμόνος.

Τὴν ἐπαύριον λαβὼν ἡγεμονικὴν πρόσκλησιν εἰς τὸ δεῖπνον καὶ μεταβὰς εἰς τὰ ἀνάκτορα, εὔρον ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ἀναμένοντας τοὺς λοιποὺς συνδαιτημένους, ἦτοι τὸν διπλωματικὸν πράκτορα τῆς Ρωσσίας κ. Jonin, τὸν βραβὼν Kaulbers, ῥώσσον συνταγματάρχην, καὶ τὸν Βοϊβόδαν Βερβίτσαν, ἐκ τῶν μάλλον διακεκριμένων Μαυροβουνίων, γερυσιαστὴν καὶ ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν μετὰ τῆς ἡγεμονίδος, ἥτις ἀπήστραπτεν ἐν κάλλει καὶ χάριτι καὶ ἔφερε τὴν ἐθνικὴν στολὴν, ἢν γνωρίζει νὰ καθιστᾷ ἰδιαζόντως κομψὴν, ἐξευρωπαίζουσα αὐτήν. Ἡ ἡγεμονὶς ἔχει τὸ ἀνάστημα ὑψηλόν, τὸ παράστημα καὶ τὸ βᾶδισμα πράγματι ἡγεμονικὸν καὶ τὴν μορφήν λίαν γλυκεῖαν καὶ συμπαθῆ. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώ-

που τῆς εἶναι κανονικώτατοι, οἱ ὀφθαλμοὶ μέλανες καὶ ἐξαιρετικῶς ὠραῖοι, ἡ δὲ ἐπιδερμὶς λεπτὴ καὶ λευκοτάτη. Ἐὰν δὲν εἶχε τὸ ἄνω μέρος τοῦ προσώπου ὀλίγον τι πλατὺ, τύπος χαρακτηριστικῆς τῆς σλαβικῆς φυλῆς, θὰ ἦτο πρότυπον ἑλληνικῆς καλλονῆς. Ἰδίως ὅμως ἡ χεὶρ τῆς, ἢν φαίνεται ἐπιμελουμένη ἰδιαζόντως, εἶναι τύπος χεὶρὸς ἡγεμονίδος. Εἰσελθοῦσα δὲ μετὰ πολλῆς εὐπροσηγορίας καὶ χάριτος ἔτεινεν ἅπασιν πρὸς ἀσπασμὸν τὴν ἡγεμονικὴν τῆς χεῖρα. Παρουσιασθεῖς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, προσεκλήθη πλῆσιον τῆς καὶ ἤξιώθη μετ' ὀλίγον τῆς τιμῆς νὰ ὀδηγήσω αὐτὴν εἰς τὸ ἐστιατόριον, αἰθούσαν ὠραίαν, μεγάλην καὶ καταλληλότατα διασκευασμένην. Ἡ ἡγεμονὶς περὶ πολλῶν ἐν Ἑλλάδι με ἠρώτησε κατὰ τὸ δεῖπνον, ἐκφράσασά μοι τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῆς ἐπὶ ταῖς περιποιήσεσιν, αἱ ἐσχάτως εὔρον ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῷ Ἕλληνι Ἀρχιεπισκόπῳ. Ὁ ἡγεμὼν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς διαφόρους ιδέας καὶ αἰσθημάτων τῶν διαφόρων συνδαιτημένων, μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ ἐπιτηδειότητος καὶ αὐθις ἀπέφυγε νὰ θίξῃ πολιτικὰ τῆς ἡμέρας ζητήματα, μετὰ πολλῆς χάριτος διαλεγόμενος ἐπὶ ἐλαφροτέρων ἄλλων ἀντικειμένων. Ὅτε δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπανήλθομεν εἰς τὸ αὐτὸ τῆς ὑποδοχῆς δωμάτιον, προκειμένων διαφόρων ὀμιλιῶν, ἡ ἡγεμονὶς, ἐρωτήσασέ με ἐὰν ἐγνώρισα τὴν κ. Duby (σύζυγον τοῦ γραμματέως τοῦ ἡγεμόνος), μοι ἐπεδειξεν ὠραῖόν τι προσκέφαλον, δωρηθὲν αὐτῇ ἐσχάτως ὑπὸ τῆς Κυρίας ταύτης, προσθέσασα ὅτι ἀγαπᾷ πολὺ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐργοχειρῶν. Ἀγοράσας κατὰ τύχην, τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς μου, ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὠραῖόν τι προσκέφαλιον, ἐργόχειρον θελκτικῆς δεσποινίδος καὶ ἀνηκούσης εἰς γνωστὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἐτόλμησα νὰ παρακαλέσω τὴν ἡγεμονίδα νὰ δεχθῆ τὴν προσφορὰν τοῦ προσκεφαλαίου τούτου, οὐ μόνον διότι ἦτο ὠραῖον καὶ τὸ ἐρυθρὸν χρώμα του προσηρμόζετο τῷ χρώματι τῶν ἐπίπλων τῆς αἰθούσης, ἀλλὰ καὶ διότι προσήρχετο ἐκ φιλοanthρωπικῆς καὶ πατριωτικῆς ἑλληνικῆς ἐπιδείξεως, ἦτον ἔργον τῶν χειρῶν θελκτικῆς Ἑλληνίδος καὶ προσεφέρετο παρὰ τοῦ πρώτου ἐκ Κετίγγης διερχομένου Ἕλληνος. Ἡ ἡγεμονὶς μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως καὶ εὐμενείας μοι ὑπέσχεθη νὰ δεχθῆ τὴν προσφορὰν ταύτην ὑπὸ τοὺς μνησθέντας ἰδίως τίτλους, ἀλλὰ μετ' ἴσης χάριτος μοι ἐξέφρασε συνάμα τοὺς φόβους τῆς μὴ με στερῆσῃ πολυτίμου ἀναμνήσεως. Ἀπήντησα ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἐστερούμην τοῦ προσκεφαλαίου, χωρὶς νὰ στερηθῶ τῆς ἀναμνήσεως, ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ γίνῃ τοῦτο ἀποδεκτὸν ὑπ' ἡγεμονίδος οἷα ἡ τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ ὅτι ἡ Α. Υ. ἠδύνατο νὰ με ἀποζημιώσῃ, δίδουσά μοι, ἐκτὸς τῆς φωτογρα-

φίας ἦν εἶχεν ἤδη εὐδοκῆσαι νὰ μὲ δώσῃ, καὶ ἔπεραν διὰ τὴν δεσποινίδα τοῦ ἐργοχείρου, ἵνα ἄλλως καὶ οὕτω καταστῆ γνωστὴ εἰς Ἀθήνας. Ἡ ἡγεμονὶς λίαν προθύμως ἔσπευσε νὰ μοῖ δώσῃ δύο ἐτέρας φωτογραφίας τῆς, μίαν διὰ τὴν δεσποινίδα τῶν Ἀθηναίων καὶ ἑτέραν διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἔσπευσε κατόπιν εὐλαβῶς νὰ ἐπιτελέσω τὴν ὑψηλὴν παραγγελίαν.

Τῆ ἐπαύριον δὲ, ἤτοι τὴν τετάρτην ἡμέραν τῆς ἐν Κετίγνῃ διαμονῆς μου ἠτησάμην καὶ αὐθις, τὸ τρίτον, τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῶ καὶ ἀποχαιρετήσω τὸν ἡγεμόνα. Ἐπὶ πολὺ δὲ καὶ αὐθις διελέχθη μετὰ τῆς Α. Υ., προσενεγκῶν αὐτῷ συνάμα καὶ τὸ ἱστορικὸν προσκεφάλαιον, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἴδω τὴν πάσχουσαν ὀλίγον ἡγεμονίδα. Καίτοι ὡς ἰδιώτης διηρχόμην διὰ Μαυροβουνίου, δὲν εἶχον ὅμως δυστυχῶς καὶ τὴν ἐντελῆ τοῦ ἰδιώτου ἐλευθερίαν, ἵνα ἐκφράσω ὀλοκλήρους ἐπὶ πολλῶν τὰς ἰδέας μου. Ἐκφράσας οὐχ ἤττον τὰ εἰλικρινῆ ὑπὲρ τοῦ Μαυροβουνίου αἰσθημάτων μου καὶ τὸν πρὸς τὸν ἡγεμόνα θαυμασμόν μου, καθῆκον Ἕλληνας πατριώτου ἐνόμισα ὅτι ἐπιτελῶ καὶ ὅτι διερμηνεύω τὸ αἶσθημα τοῦ τόπου καὶ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, διαβεβαιώσας τὸν ἡγεμόνα, ὅτι ἐὰν ὑπάρχωσιν ἐν Ἑλλάδι παράπονα καὶ ἀντιπάθειαι τινες, ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ὅμως μακρόθεν παριστάμεναι, κατ' ἄλλων γενῶν, ἢ θερμότητι οὐχ ἤττον ὑφίσταται πάντοτε συμπάθεια πρὸς τοὺς Ῥουμάνους, Σέρβους καὶ Μαυροβουνίους. Ὁ ἡγεμὼν πραγματικῶς ἐπὶ τούτῳ ἐπεδείξατο εὐχαρίστησιν καὶ πολλὰ ἐλάλησεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Τῆ ἐπαύριον λίαν πρωτὶ κατέλιπον τὴν Κετίγνῃν, πολλὰς καὶ ἀγαθὰς ἀποκομίζων ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις καὶ μετέβην εἰς Ῥιέκαν, ἐπινοῶν τρόπον τινὰ τῆς Κετίγνης ἐπὶ τῆς λίμνης τῆς Σκόδρας. Ἡ μέχρι Ῥιέκας ὁδὸς εἶναι πάντῃ ἀπότομος καὶ ὁ ὁδοιπόρος ἀναγκάζεται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς τριώρου ταύτης πορείας πεζῆ νὰ διατρέξῃ. Οὐδὲ ὅμως ὅμως ἢ ὁδὸς αὕτη εἶναι μονότονος ὡς ἢ ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνῃν. Ἡ Ῥιέκα, ἔχουσα περὶ τὰς 200 οἰκίας, κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, δι' οὗ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς λίμνης. Διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἀρκούντως βαθέως καὶ ἀπὸ Ῥιέκας πλευσίμου κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, μετὰ τριῶν ὥρῶν διὰ πλοιαρίου πλοῦν εἰσῆλθον εἰς τὴν ὠραίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ λίμνην τῆς Σκόδρας. Ὁ ποταμὸς χωρῶν πρὸς τὰς ἐκβολὰς του ἐλικοειδῶς καὶ ἐν μέσῳ ὁρέων ὠραίων καὶ λόφων χλοερῶν καὶ δασωδῶν, εἶναι διηνεκῆς τις συνέχεια γραφικῶν θεαμάτων. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς καὶ προχωρῶν τις ἐπὶ τῆς λίμνης ἀπαντᾷ πολλὰ καὶ ὠραία κατάφυτα μικρὰ νησίδια, πέρα τῶν ὁποίων κεῖται ἡ μεγαλύτερα καὶ κατωκημένη νῆσος Βράβινα, καὶ παρ' αὐτὴν τὸ ἐφ' ἑτέρου νησιδίου φρούριον Ἀλεξάν-

δρα, περιελθὼν καὶ τοῦτο κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον εἰς χεῖρας τῶν Μαυροβουνίων. Μέχρι τοῦ νησιδίου τούτου προὐχώρησα διὰ πλοιαρίου. Ἐκεῖθεν, χάρις τῷ γενικῷ διοικητῇ, διέπλευσα τὴν λίμνην ἐπὶ ἀτμοπλοίου τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ μετὰ τετράωρον πλοῦν ἀφίχθην τέλος εἰς Σκόδραν.

Ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος Πέτροβιτς, ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ ἐν ἔτει 1860 δολοφονηθέντος Δανιήλ, ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις. Ἡ ἡγεμονίς, θυγάτηρ τοῦ Βοϊβόδα Βούκοτιτς, ἐκ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ἰσχυροτέρων οἰκογενειῶν τοῦ τόπου καὶ ἡ ὠραιότερα κόρη τοῦ Μαυροβουνίου, ἔλαβε τὴν πρώτην εὐρωπαϊκὴν μόρφωσιν ὑπὸ τῆς πρώην ἡγεμονίδος¹ καὶ κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συζύγου τῆς καὶ διὰ τῶν ἐπανειλημμένων ταξιδίων καὶ τῆς διαμονῆς τῆς ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ τριακροστὸν ἤδη ἔτος ἄγουσα, εἶναι ὠραιότατη καὶ ὀμιλεῖ ἄριστα τὴν γαλλικὴν. Ἐχουσιν ἐπτά τέκνα, ἐξ ὧν ἐξ θήλεα καὶ ἐν μόνον ἄρρεν, ὁ διάδοχος. Ἐκ τῶν μικρῶν ἡγεμονίδων, αἱ μὲν τρεῖς ἀνατρέφονται καὶ σπουδάζουσιν ἤδη παρὰ τῆ αὐτοκρατορικῆς Ῥωσικῆς οἰκογενείας, αἱ δὲ τρεῖς μικρότεροι μένουσιν ἔτι ἐν Κετίγνῃ μετὰ παιδαγωγῶν Ἑλβετῆς. Ὁ διάδοχος, ἄγων ἤδη τὸ δέκατον ἔτος, μεταβαίνει συχνάκις μετὰ τῆς ἡγεμονίδος, χάριν τῆς φιλασθένου κράσεώς του, εἰς Ἰταλίαν.

Αἱ σχέσεις τοῦ ἡγεμόνος μετὰ τοῦ λαοῦ τοῦ ἔχουσι τὴν πρῶτον, τὸ ὁμηρικόν. Ἐξασκῶν χρέη ἀνεκκλήτου δικαστηρίου, ὑπὸ πάντων καὶ τῶν ἐλαχίστων δύναται νὰ προσπελασθῇ καὶ τὰ πάντα αὐτοπροσώπως νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ πληροφορηθῆται. Πολλάκις δὲ ἐν μεγάλας ἐορταῖς καὶ ἐκτάκτοις περιστάσεσι, συρρέοντος πολλοῦ πλήθους ἐν Κετίγνῃ καὶ πρὸ τῆς πλατείας τῶν ἀνακτόρων, ἐξέρχεται ὁ ἡγεμὼν καὶ ἰστάμενος παρὰ δένδρον τι ὑπάρχον ἐν τῇ πλατείᾳ ἀποτείνει συμβουλὰς πρὸς τὸ περιστοιχοῦν αὐτὸν πλήθος, ἐν εἴδει λογιδρίου, ὑπὸ τὴν ἐξῆς περιπτῶν μορφῆν: «Καίτοι πολλὰ ἐποιησάμεθα μέχρι τοῦδε, οὐδὲ ὅμως ὅμως πρέπει νὰ ἐπαναπαυώμεθα ἐπὶ τούτοις, καθ' ὃ ἐλάχιστα ἀπέναντι τῶν ὑπολειπομένων ἡμῶν διαπράξαντες. Οὕτε πεπολιτισμένους, οὕτε εὐτυχῆς, οὕτε μέγας δύναται νὰ γείνη λαὸς τις, ἐὰν δὲν ἀναπτυχθῇ, ἐὰν δὲν ἠθικοποιηθῇ. . .» Κατὰ δὲ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν ἀκριβῶς ὥραν εἶχον φθάσει εἰς Κετίγνῃν, ὁ ἡγεμὼν, παρακολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, διέταξε νὰ τοποθετηθῇ ἐν μεγάλῃ ἀποστάσει σημεῖόν τι πρὸς σκοποστοί-

1. Ἡ πρώην ἡγεμονίς Δάριγκα, θυγάτηρ πλουσίου Δαλματου ἐκ Τεργέστης, γυνὴ δραστηριωτάτη, πεπρωτισμένη διὰ πνεύματος ἀνεπτυγμένου, φιλοδόξου καὶ βραδύουρου, εἰσήγαγε τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐθιμοτυπίαν εἰς τὴν βάρβαρον ἔτι αὐτὴν τοῦ Μαυροβουνίου καὶ ἐφάνη χρησιμωτάτη τῷ συζύγῳ τῆς πρὸς ἀπόκτησιν ξενικῶν συμπαιδιῶν.

χίαν. Ἀποτυχόντων δὲ πάντων τῶν περὶ αὐτὸν τοῦ σκοποῦ, ἔλαβε τέλος καὶ οὗτος τὸ ὄπλον καὶ ἐπιτυχέστατα ἔβαλε, καθ' ὃ πρῶτος σκοπευτῆς τῆς ἡγεμονίας. Μόνος δὲ διηυθέτησε κατόπιν παιγνιδίων τι, σκοποστοιχία ὁμοιάζον, διὰ τοὺς παῖδας, τῷ ἐπιτυχόντι τῶν ὁποίων ἰδιοχείρως ἔδωκεν 80 φράγκα.

Τὸ εἰσόδημα τοῦ Μαυροβουνίου ἐκ 500,000 περίπου φράγκων, προέρχεται ἐκ μικροῦ τινος φόρου ἐπὶ τῶν ποιμνίων, ἐπὶ τῶν γεωργησίμων γαιῶν, ἐπὶ χόρτου τινὸς χρησίμου εἰς βαφὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως πωλουμένου ἄλατος. Φόροι τελωνιακοὶ οὐδὲ ὅπως ὑπάρχουσι. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐσόδων δαπανᾶται πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ τῶν ἀναποφεύκτων δημοσίων ἀναγκῶν, τῶν μὲν πλείστων ὑπηρεσιῶν προσφερομένων δωρεὰν ἢ ἀμειβομένων διὰ μικροτάτου μισθοῦ, τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἀξιωματικῶν οὐδὲν λαμβανόντων πλὴν τῆς τροφῆς, καὶ ταύτης ὅταν εὐρίσκωνται ἐν ἐκστρατεία, τῆς δὲ ἡγεμονικῆς ἐπιχορηγήσεως παρεχομένης ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ ἀνδρία τῶν Μαυροβουνίων εἶναι τῷ ὄντι ἀναμφισβήτητος καὶ ἀπαράμμιλος. Ἐν Κετίγνῃ εἶδον τὸν Μαυροβούνιον ὅστις κατὰ τὴν μεγάλην νίκην τοῦ Μεντσίν ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρὶ 17 Τούρκους.

Κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὁ στρατὸς τῶν Μαυροβουνίων οὐδένα ἐλάμβανε μισθὸν καὶ ἐν μεγάλῃ λιτότητι διῆκτο. Αἱ γυναῖκες παρηκολούθουν πάντοτε τὸν στρατὸν, φέρουσαι τὰ τρόφιμα, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ ἀποκομίζουσαι ἐπ' ὤμων τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας. Πολλὰ δ' αὐτῶν ἔλαβον καὶ μέρος εἰς τὰς μάχας καὶ πολλὰ νόστιμα ἐπισώδια ἀναφέρονται, καθ' ὃ, διαρκούντος τοῦ πολέμου, αἱ γυναῖκες ἐκ τῶν χαρκαωμάτων οὐχὶ λίαν ἀβρῶς προὐπηλακίζοντο μετὰ τῶν κατέναντι Τούρκων στρατιωτῶν.

Ἄλλ' ἐν οἱ Μαυροβούνιοι ὡς στρατιῶται κέκτηνται μεγάλας ἀρετὰς, δὲν ἐπιδεικνύουσιν ὅμως καὶ πάσας τὰς ἰδιότητας, ὅσαι συνήθως κοσμοῦσιν ἀνδρεῖον, ὀρεινὸν καὶ λιτὸν λαόν. Δὲν διακρίνονται ἐπὶ φιλοξενία καὶ ἀγαπῶσι πολὺ τὸ κέρδος, οὐδεμίαν δὲ περιποίησιν παρέχουσι δωρεὰν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐλαχίστην ὑπηρεσίαν ἀναμένουσι γενναῖον μαζίσι. Κατ' ἐξοχὴν ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνῃν, μετ' ἀπορίας καὶ λύπης εἶδον ὅτι ἅπασαι ἀνεξαιρέτως, καὶ αἱ καλῶς ἐνδεδυμέναι γυναῖκες, ἄς καθ' ὁδὸν ἀπῆντησα, προσαγορεύουσαι με ἐζήτουν συνάμα χρήματα. Ἐν γένει δὲ ἀπαντᾷ τις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρυψίνοιαν, πανουργίαν καὶ πνεῦμα μεγάλης φιλοκερ-

1. Περὶ τῆς Μαυροβουνίας γυναικῆς ἐθιμοτυπία μακρὰ μελέτη ἐν τῷ Β' τόμῳ τῆς Ἑστίας, σελ. 712.

δείας, καίτοι ἄλλως ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ καὶ μόνος δύναται τις νὰ διέλθῃ ὀλοκλήρον τὸ Μαυροβούνιον. Οὐδὲ δύναται, φρονῶ, ν' ἀποδοθῇ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῇ ἔνεκα τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων πενία, διότι τὰ εἰσρεύσαντα ξένα χρήματα, πολλὰ σχετικῶς πρὸς τὰς ὀλίγας ἀνάγκας, ἰσοβαροῦσι τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακὰ. Ἴσως ὅμως ἢ ὡς ἐκ τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων δίοδος πολλῶν ξένων καὶ ἰδίως τῶν Ῥώσων, πολλὰ δαπανώντων χρήματα, διέφθειρεν ἐν μέρει τὸν τόπον.

Δὲν ἀπαντᾷ δὲ τις παρὰ τῷ λαῷ τούτῳ καὶ ἰδιάζοντα ἐθνικὸν βίον καὶ ἐκ τῶν ὠραίων ἐκείνων ἐθίμων ἄτινα χαρακτηρίζουσι τοὺς ἀνατολικούς καὶ ἰδίως τοὺς ὀρεινοὺς λαούς. Καίτοι διῆλθον ἐν μέσῳ Μαυροβουνίων τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα, δὲν εἶδον οὔτε ἐθνικοὺς χοροὺς, οὔτε ἐθνικὰ ἄσματα καὶ μουσικὴν ἤκουσα. Ὅ,τι δ' ἀφορᾷ τὰ θρησκευτικὰ αἰσθητά, ὅχι μόνον δὲν εἶναι φανατικῶς, ἀλλὰ μάλλον ὑπ' ἀδιαφορίας τινὸς κατέχεται. Οἱ ἄνδρες ἔχουσι τὸ ἦθος σοβαρὸν, περιπατοῦσι πάντοτε καὶ καπνίζουσιν αἰωνίως. Ἐχουσι τὴν μορφὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὠραίαν καὶ κανονικὴν, ἀναστήματα ὑψηλά, σώματα νευρώδη καὶ παρορμιωδῶς ὠκεῖς πόδας. Μετ' εὐκρινῆς ἀπεριγράφτου ὑπερπηδῶσι τοὺς ἀποτόμους βράχους τῶν καὶ ἐπιχειροῦσι μακροτάτας πορείας. Ἡ ἐθνικὴ τῶν ἐνδυμασία, ἢν πάντες ἀνεξαιρέτως φέρουσιν, εἶναι ὠραία, γραφικὴ, πολυτελής καὶ ἀνάλογος πρὸς τὸ ἠρωϊκὸν παράστημα αὐτῶν. Δύναται τις ὅμως νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ καλλονὴ περιωρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ ὅτι ἐκεῖ ὄρατον φύλον εἶναι τὸ ἄρρεν. Δὲν ἀπαντᾷ τις μετὰ τῶν γυναικῶν οὔτε καλλονὴν κανονικὴν, οὔτε συμπαιθεῖς καὶ ἡελκτικὰς φυσιογνωμίας. Μετὰ τῶν ὁμωνύμων προσφύγων ἐξ Ἑρζεγοβίνης εἶδον πολλοὺς καὶ εὐγενεῖς τύπους πραγματικῆς καλλονῆς. Καὶ τὸ ἔνδυμα δὲ τῶν γυναικῶν δὲν εἶναι εὐμορφον ἢ χάριεν ὡς τὸ τῶν ἀνδρῶν. Ἀντὶ τοῦ ὠραίου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πέπλου, τοσαύτην περιάπτοντος χάριν τῇ γυναικὶ τῆς Ἀνατολῆς, αἱ μὲν δεσποινίδες φέρουσιν εἰδός τι ἀχάριστος πύλου ἢ σκούφου, αἱ δὲ δέσπονται μικρὸν τι κατὰ τὴν κορυφὴν μανδύλιον.

Ἴσως ὅμως, κατὰ τὴν ἄνισον ταύτην διανομὴν τῆς καλλονῆς, συντελεῖ καὶ ὁ πρόωρος γάμος καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἐργασία εἰς ἣν εἶναι καταδεδικασμένη ἡ γυνή. Οἱ ἄνδρες οὐδεμίαν ἀπολύτως μετέρχονται ἐργασίαν. Ὁπλοφοροῦσι καὶ καπνίζουσι μόνον, ἐνῶ αἱ γυναῖκες ἀπαύστως ἐργάζονται καὶ τὰς κοπιωδέστερας μετέρχονται ἐργασίας. Ὅτε ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσω ἐκ Καττάρου διὰ Κετίγνῃν, ἐν μεγίστῃ εὐρέθῃ ἀμηχανίᾳ, ἤκουσα ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ εὐρωῖπον ἢ ἡμίονον δυνάμενον νὰ μεταφέρῃ τὰ βαρύτερα κισθία μου διὰ τοῦ λίαν ἀνωφεροῦς καὶ δυσβάτου ὄρους. Ἐξῆλθον ὅμως ἀμέσως τῆς

ἀμνηχανίας, ἀκούσας ὅτι γυναῖκες Μαυροβούνιοι ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσιν ἐπ' ὤμων ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνην, ἥτοι ἐπτάωρον διάστημα, ὅ,τι θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μετενεχθῆ ἐφ' ἵππων ἢ ἡμιόνων. Ἐνώπιον παρομοίου θεάματος ὠκτεῖρα βεβαίως τὴν τύχην τῶν δυστυχῶν τούτων γυναικῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθη μὲτ' ὀλίγον νὰ φιλοσοφήσῃ ἐπὶ τῶν διαφόρων περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς γυναικὸς ἰδεῶν. Αἱ γυναῖκες, καίπερ λίαν νοήμονες καὶ μὴ διατελοῦσαι ἐτι ἐν ἀγία ἀπλότητι, ἀλλ' ἐννοοῦσαι τὰς ἀναπαύσεις κρείττονος τύχης καὶ ἄλλης ἀποστολῆς, δὲν φαίνονται δυστυχεῖς ἐπὶ τῇ παρούσῃ τύχῃ των. Ἐν συνειδήσει πιστεύουσιν ὅτι ὁ ἀνὴρ, πολεμιστὴς καὶ μόνον, δὲν εἶναι προωρισμένος διὰ τοιαύτας ἐργασίας. Ἐπὶ ὑπαινιγμοῦ τινος, ὃν ἐτόλμησα νὰ ποιήσω ἐπὶ τοῦ προκειμένου, διήγειρα μειδίωμα εἰρωνίας ἐπὶ τῶν ἰδεῶν μου, ἐδόθη μοι δὲ ὡς ἀπάντησις ὅτι, τοῦ ἀνδρὸς ὄντος παρ' αὐταῖς ἀντικειμένου ἀγάπης, ἀφοσιώσεως καὶ σεβασμοῦ, πρέπει τὸ ἀντικείμενον τοῦτο νὰ τίθηται πάντοτε ὑψηλότερον τῆς γυναικὸς.

Ἄλλ' ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ πλήρης ἰσότης ὑπάρχει. Ὁ ἀνὴρ δὲν εἶναι δεσπότης καὶ κύριος τῆς γυναικὸς. Παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα ἡ διαφορὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἥτις διακρίνει τοὺς νοτίους Σλάβους ἀπὸ τῶν Ῥώσων. Παρὰ τοῖς τελευταίοις τούτοις ἡ ἐλευθερία τῶν ἡθῶν εἶναι μεγάλη, ἡ ἐλευθερία τῆς γυναικὸς ἀπεριόριστος καὶ βλέπει τις τοὺς ἀνδρας πανταχοῦ μετὰ τῶν γυναικῶν εἰς τοὺς περιπάτους, τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰ οἰνοπωλεῖα. Ἐνταῦθα ἀπ' ἐναντίας καὶ ὁ μᾶλλον ἀνεπτυγμένος τῶν Μαυροβούνιων οὐδέποτε ἐξέρχεται μετὰ τῆς συζύγου του, ἀνάξιον τοῦ ἀνδρὸς τὸ τοιοῦτον θεωρῶν. Οὐχ ἦττον αἱ γυναῖκες ἐξέρχονται μόναι καὶ ἀνεπιτήρητοι καὶ εὐρίσκουσι τις παρ' ἀπάσαις τὸ εὐπροσέγγρον καὶ εὐπρόσιτον τῆς σλαβικῆς φυλῆς, τὸ θάρρος μεθ' οὗ πλησιάζουσι τοὺς ξένους, καὶ τὴν ἔλληψιν πάσης σεμνοτυφίας. Ἄλλὰ τὰ ἦθη, παρ' ἀμφοτέροις τοῖς φύλοις, δὲν εὐρίσκονται δυστυχῶς ἐν τῇ ἀγνότητι καὶ σεμνότητι ἐκείνη, ἥτις χαρακτηρίζει τοὺς ἐν τῇ ἀμορφώτῃ ἐτι κοινωνικῇ καταστάσει εὐρισκομένους καὶ ὄρεινους μάλιστα λαούς.¹

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Τὰ πλεῖστα τῶν μηρυκαζόντων ζώων εἶναι γνωστὰ τοῖς πᾶσιν, οἷον ὁ βοῦς, ἡ ἀγελάς, ἡ αἰξ, τὸ πρόβατον, ἡ ἔλαφος ἢ κοινὴ, ἡ ἔλαφος ἢ πλκτύκρωτος, ἡ πρόξ, ἡ ὄρεινὴ αἰξ, ἡ καμηλοπάρδαλις, ἡ ἀντιλόπη, ἡ δορκὰς (κ. ζαρκάδι) κτλ., πάντα ζῶα ἀβλαβῆ, ἀθῶα καὶ δειλὰ, παρὰ τοῖς ὁποίοις ὅμως ἡ μητρικὴ ἀγάπη ἀναπτύσσεται.

1. Ἐσταχ. ἐκ μακρῶς διατριβῆς, δημοσιευθεῖσης ἐγγράτως ἐν τῇ Ἠμέρᾳ ἀπὸ τοῦ ἐν Σκόδρα προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Ε. Σ. Μαυρομμάτου.

σε θάρρος καὶ τόλμην. Ἐπὶ παραδείγματι: φύσει ἀδύνατος καὶ δειλὴ ἔλαφος γενναίως ἀνίσταται κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τὰ τέκνα αὐτῆς κινδύνου.

Ἡ ἀγελάς, τοῦτο τὸ ἀγαθοποιὸν τῶν ἀγρῶν ζῶον, αὐτὴ ἡ τροφὸς πολλῶν ἐξ ἡμῶν, εἶναι μήτηρ φιλοστοργωτάτη καὶ τὰ μάλιστα ἀξία λόγου. Μετὰ τρυφερότητος καὶ συγκινήσεως τείνουσα τοὺς μεγάλους αὐτῆς ὀρθαλμοὺς ἀπειλεῖ τὸ νεογέννητον αὐτῆς τέκνον, τὸ ὅποιον θαυμάζουσα λείχει, ἀναλείγει, λείχει ἀδιακόπως μέχρι οὗ ἀναγνωρισθῆ ὑπ' αὐτοῦ. Ἀγαπῶνται ἀμοιβαίως, καὶ ἡ ἀνάγκη εἴτε ἡ εὐγνωμοσύνη ῥίπτουσι δεσμὸν ἐνοῦντα τὴν μητέρα πρὸς τὸ τέκνον καὶ τὸ τέκνον πρὸς τὴν μητέρα.

Δυστυχῶς ὅμως ἐνωρὶς ὁ ἀμοιβαίος οὗτος ἔρωτος ὑποβάλλεται εἰς σκληρὰν δοκιμασίαν τὰ χρήματα, ὁ συνήθης οὗτος δεσμὸς τῶν καρδιῶν, γίνονται ἐνταῦθα αἰτία χωρισμοῦ. Μετὰ τέσσαρας ἢ πέντε ἑβδομάδας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ τὸ μοσχάριον καθίσταται ὄριμον πρὸς τροφήν ὁ κύριός του πολλάκις ἤλθεν ἄχρι τοῦδε εἰς διαπραγματεύσεις περὶ τῆς ἀξίας του, τῆς ὁποίας ἐπὶ τέλος δρισθείσης προσέρχεται ὁ ἄσπλαγχνος κρεωπώλης ἀφαιρῶν ἀπὸ τοῦ τρυφεροῦ βλέμματος τῆς μητρὸς τὸ τέκνον. Ὁ βίαιος δ' οὗτος ἀποχωρισμὸς τοσαύτην προξενεῖ λύπην, ὥστε ὑπάρχουσι παραδείγματα ἀγελάδων, αἵτινες ἀπέθανον ἐκ ταύτης. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀρπαγῆς ἡ ἀγελάς ἀδιακόπως μυκᾶται, καταλαμβάνεται ὑπὸ ταραχῆς καὶ ἀνησυχίας, οὐδὲν δὲ ἰσχύει νὰ καταπραῦνη αὐτήν. Τί νὰ πράξῃ! Ἡ ἄλυσις διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δεδεμένη περιορίζει τὴν μητρικὴν αὐτῆς στοργὴν, καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀντισταθῆ κατὰ τοῦ ἄρπαγος. Οὐδὲν λοιπὸν τὸ θαυμαστὸν, ἂν ἡ λύπη κατατρώγῃ τὰ σπλάγχνα της.

Οἱ ταῦροι, αἱ ἀγελάδες, οἱ βόες, ὅταν νέμωνται ἐλεύθεροι ἐν τοῖς ἀγροῖς, παρουσιαζομένου κινδύνου, σχηματίζουσι κύκλον, ἐν τῷ ὁποίῳ περικλείουσι τὰ νεογνά· σταθερῶ δὲ ποδὶ ἀναμένουσι προτείνοντες τὰ κέρατα τὸν κατ' αὐτῶν προχωροῦντα ἐχθρόν. Ἐνίοτε συμβαίνουσι δυσάρεστα εἰς τοὺς ἀνοήτους κυνηγούς, τοὺς ἀφίνοντας τοὺς κύνας νὰ προχωρῶσιν εἰς τὸ μέσον ἀγέλης μοσχარიῶν· διότι οὕτως αἱ ἀγελάδες ἐξοργιζόμεναι ὀρμῶσι κατὰ τῶν κυνῶν καὶ καταδιώκουσιν, οὐαὶ δὲ τῷ κυνηγῷ, τὸν ὅποιον θ' ἀπαντήσωσι· δὲν δύναται νὰ διαφύγῃ τὴν ὀργὴν των εἰμὴ κρυπτόμενος εἰς μέρος ἀσφαλές· δύναται δὲ ἐὰν ἔχη ἀρκοῦντα χρόνον, νὰ προφυλαχθῆ ἐπίσης ἐκ τῆς προσβολῆς ἐὰν ἀρπάσῃ μοσχάριον, καὶ ῥίψῃ κατὰ γῆς, ἔπειτα δὲ δέσῃ τοὺς δύο τῶν ποδῶν του διὰ μανδυλίου ἢ σχοινίου ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ βαδίσῃ, διότι τότε ἡ καταδιώκουσα ἀγελάς σπεύδουσα νὰ περιποιηθῆ τὸ χαμαὶ κείμενον μοσχάριόν της, ἐγκαταλείπει τὸν κυνηγόν.

Γνωστὴ τοῖς πᾶσιν εἶναι καὶ ἡ μητρικὴ στοργὴ τῶν προβατίνων· διὸ καὶ οἱ ποιμένες, ὅταν ἴδωσι τινὰ τούτων παραμελοῦσαν τὸ ἀρτιγενὲς τέκνον της, συμπεραίνουσιν ὅτι ἡ μήτηρ ὀσνούπω θέλει ἀποθάνει. Εἶδον δὲ πρόβατα, ἅτινα κατὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν κατάστασιν τῶν τέκνων των παρεῖχον τούτοις καὶ ἀνάλογον μητρικὴν φροντίδα.

Αἱ αἰγες ὡσαύτως τὰ μάλιστα ἀγαπῶσι τὰ αἰγίδια των· εἶναι δὲ τόσῳ καλὰί τροφοὶ, ὥστε οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται αὐτάς, ὅπως γαλουχῶσι ζῶα μεγαλύτερα. Νεαρὸς ἵππος γαλαθῆνός ἀπωλέσας τὴν μητέρα αὐτοῦ ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν ἐπιμέλειαν αἰγῆς, ἣν ἔθετον ἐπὶ βαρελίου, ὅπως ὁ ἵππος δύναται ἀνετώτερον νὰ θηλάξῃ. Τὸ θετὸν τοῦτο τέκνον τῆς αἰγῆς ἠκολούθει αὐτῇ εἰς τοὺς ἀγρούς, αὐτὴ δὲ ἐπηγρύπνει ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τρυφερωτάτης μερίμνης καὶ διὰ φαιμαγμῶν ἐκάλεϊ δσάκις ἀπεμακρύνετο.

Ἐπὶ τῶν παραδείγματι αἰγῶν, αἵτινες ἔθρεψαν γαλουχήσασαι βρέφη καὶ ἀνεζήτουν μάλιστα ταῦτα κατὰ τὰς ὥρας τῆς θηλάσεως μεθ' ὑπομονῆς ἀξιοπεριέργου ἰστάμενοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θηλασμοῦ.—Ὁ κογένειά τις οἰκήσασα ἐν ἐξοχῇ, εἶχε παραλάβει αἶγα πρὸς διατροφήν βρέφους. Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν πόλιν ἐπώλησεν αὐτήν· ἀλλὰ περὶ τὸ ἔσπερας ὅτε ἡ ἄμαξα εἶχε φθάσει εἰς τὴν πόλιν τὸ τέκνον ἤρξατο κλαῖον, διότι ἦτο ἡ ὥρα καθ' ἣν συνείθιζε νὰ θηλάξῃ. Ἄ, εἶπεν ἡ μήτηρ, ἐὰν δὲν εἶχαμεν πωλήσει τὴν Φανῶ! (οὕτως εἶχον ὀνομάσει τὴν αἶγα). Αἶφνης ὅμως ὅτε ἡ ἄμαξα ἔστη ἤκουσαν φριμαγμα αἰγῆς· ἦτο ἡ Φανῶ, ἥτις λαθοῦσα τὴν προσοχὴν τοῦ ἀγοραστοῦ της, ἔτρεχεν ὀπισθεν τῆς ἄμαξης καὶ ἔστη πρὸ τῆς θυρίδος αὐτῆς ὅταν οἱ πρῶτοι αὐτῆς κύριοι κατήρχοντο.

Τίς ἦτο εὐτυχέστερος, λέγει ὁ διδάκτωρ Φραγκλῖνος, ὁ τοῦτο διηγούμενος, τὸ τέκνον ὑπερᾶνευρε τὴν τροφὴν του ἢ ἡ τροφὸς ἡ ἀνευροῦσα τὸ τέκνον;

Οὐχὶ ἀτόπως θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι τὰ σαρκοφάγα, τὰ ἐκ κρέατος τρεφόμενα, ὡς καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν δηλοῖ, εἶναι ἀγριώτερα τῶν μηρυκαζόντων, καὶ ἦττον ἐπιδεικτικὰ μητρικῆς ἀγάπης. Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ παραδεχθῶσιν ὑπισταμένην σχέσιν μεταξὺ τῆς τροφῆς τῶν ζώων καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει κανὼν ἄνευ ἐξαιρέσεως· τούναντίον γινώσκουμεν, ὅτι τὰ μυρηκάζοντα ἐν τῇ ὀρίμῃ αὐτῶν ἡλικίᾳ, κυρίως δὲ τὰ ἄρρενα αὐτῶν, εἶναι ἐνίοτε ἀγριώτερα, ἀγριώτερα καὶ μᾶλλον ἀναίσθητα πρὸς τὰς παρεχόμενας αὐτοῖς εὐεργεσίας· διότι μόλις ἀναγνωρίζουσι καὶ οὐδεμίαν στοργὴν αἰσθάνονται πρὸς τὸν τρέφοντα αὐτὰ καὶ περιποιούμενον. Τούναντίον δὲ βλάπτουσιν αὐτὸν

καὶ προσβάλλουσιν ἅμα πάσῃ ἐκφοβίζων αὐτὰ.

Ἡ τίγρις, ὁ λέων, ἡ ὕαινα, ζῶα σαρκοφάγα, αἰσθάνονται ἐν τούτοις τὴν εὐεργεσίαν, ἀναγνωρίζουσι τὸν περιθάλλοντα αὐτὰ καὶ ἀληθῶς ἀγαπῶσιν. Ἀπειράκις εἰς τὴν φαινομένην ἠπιότητα χορτοφάγου ζώου, παρηκολούθησε πρᾶξις κτηνώδης· ἐν τούτοις εἰς τὰ σαρκοφάγα αἱ ἀγαθαὶ ἢ κακαὶ διαθέσεις προμηνύονται δι' ἐξώτερικῶν σημείων, ἅτινα οὐδέποτε ἀπατῶσιν. Ἄν προτίθεται τὸ σαρκοφάγον νὰ βλάβῃ ἢ ἐὰν κατέχεται ὑπὸ ἀγαθῶν αἰσθημάτων προδίδει διὰ τοῦ βλέμματος καὶ τῶν κινήσεων τὰς διαθέσεις του.

Τὸ εἶδος τοῦ βίου τῶν σαρκοφάγων ἐπιβάλλει εἰς τε τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα μείζονα δραστηριότητα καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐργασίαν· διότι ἐν ἀρχῇ τὰ νεογνά των δὲν δύνανται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ τραφῶσι διὰ λείας. Ἡ τίγρις, ἡ ἄρκτος, ἡ λύκαινα κατ' ἀνάγκην ἀναζητοῦσαι τροφήν βοηθοῦνται ὑπὸ τοῦ ἄρρενος. Πλὴν τούτου δὲ τὰ τέκνα τῶν σαρκοφάγων, ἐξαιρέσει τῶν τοῦ λέοντος, γεννῶνται τυφλά, καὶ παρέργεται χρόνος μέχρι τῆς τελείας αὐτῶν ὀργανώσεως· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἡ θηλεῖα ἀνατρέφει αὐτὰ, συνοδεύει καὶ προστατεύει. Ἐπὶ τῶν ζῶων, ἅτινα κινδύνου παρασταθέντος φέρουσι μακρὰν διὰ τῶν ποδῶν ἢ ἐπὶ τῆς ῥάχως τὰ μικρά των, τὸ πλεῖστον δὲ λαμβάνουσιν αὐτὰ διὰ τῶν ὀδόντων. Τὸ τοιοῦτον μαρτυρεῖ βεβαίως θερμὸν μητρικὸν ἔρωτα καὶ παραδείγματα ὑπάρχουσιν ἄπειρα, ὧν παραθετομένον τινὰ ἐκ τοῦ κυνός.

Ὁ κύων κατὰ τὴν μορφήν τοῦ σώματος ἀνήκει εἰς τὸ γένος τῶν λύκων, καὶ ὅμως ὁ βίος ἀμφοτέρων τῶν ζώων τούτων εἶναι πάντη διάφορος.

Ὁ λύκος διατρίβει εἰς τὰ δάση, ὁ δὲ κύων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνος διαγεί βίον μονήρη καὶ ἄγριον, οὗτος συναγελαστικὸν καὶ κατοικίδιον. Οὐδὲν ζῶον ὁμοιάζει τῷ λύκῳ κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ὄργανα ὅσον ὁ κύων, οὐδὲν δὲ διαφέρει πλεῖστον τὰς κλίσεις, τὸ ἦθος καὶ τὴν νοημοσύνην. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τὴν ἐπίδρασιν τῶν τοπικῶν καὶ ἠθικῶν περιστάσεων ἐπὶ τῶν ζώων. Μετὰ τῶν ἀνθρώπων ὁ κύων βιώσας ἀπέβαλε τὸ τραχὺ τοῦ ἦθους, ἐξευγενίσθη, ἐξεπολιτίσθη, κατέστη πρόθυμος, εὐπειθής, ταπεινότητος τέλος ὑπερέτης. Καὶ τοι δὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων τοιοῦτος ἀποβαίνει ὁ κύων, οὐχ ἦττον φύσεως τυχὼν ἀγαθῆς, περιβάλλει τὰς ἐμφύτους αὐτῷ κλίσεις ὑπὸ ἐλλόγου αἰσθημάτων ὅπερ ὀθεῖ πολλάκις αὐτὸν μέχρι ἠρωτισμοῦ, κυρίως δὲ ὅταν πρόκειται νὰ διατηρήσῃ τὸ γένος του καὶ νὰ περιθάλλῃ τὰ τέκνα του.

Παραδείγματα ἄπειρα ἠδύνατό τις ν' ἀναφέρῃ, ἀλλ' ἀρκοῦμεθα εἰς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Βεχστάιν. Ποιμὴν τινὰ τοῦ Βαλτερλάου παρακολουθούμενος ὑπὸ τῆς κυνὸς αὐτοῦ, ἐπορεύθη 20 λέγας μακρὰν τοῦ χωρίου του πρὸς ἀγορὰν προ-

βάτων ἐκ τινος ἀγορᾶς. Ὄταν ὅμως ἐφθασεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἡ κύων ἐγγυος οὕσα ἐγέννησε ἐκεῖ ποῦ, ὃ δὲ ποιμὴν εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλίπη αὐτὴν, ἐπειγόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια. Ἐν τούτοις παρελθουσῶν 37 ὥρων ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς του, εὔρε πρὸ τῆς θύρας τοῦ οἴκου του τὴν κύνα μετὰ τῶν 7 σκυλάκων. Τὸ φιλόστοργον ἐκεῖνο ζῶον ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐκόμισεν ἀνά ἕν τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς τὴν διαμονὴν τοῦ κυρίου του, διανύσαν δεκατετράκις τὸ διάστημα τῶν 20 λευγῶν.

Ὁ διδάκτωρ Blatin ἐν τῷ συγγράμματί του τῷ ἐπιγραφομένῳ «Σκληρότητες τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ ζῷα» ἀναφέρει παρόμοιον τῷ ἀνωτέρω γεγονός.

Ἀμαξηλάτης τις εἶχε καλὴν τινα κύνα, ἥτις πάντοτε παρηκολούθει αὐτῷ ἐρχομένῳ ἐκ τοῦ χωρίου του Beaumes εἰς Αὐρηλιάν, φυλάττουσα νύκτα καὶ ἡμέραν τὴν ἀμαξάν. Πρωῖαν τινα κατὰ τὴν ὁδοποιρίαν ἡ κύων ἐγέννησεν ἕν τινα γωνίαν αὐλῆς ξενοδοχείου ἐν Aubigny· ὁ κύριός της ἦτο ἀπὸν ἐν ἀπορία δὲ περιέστη ὅτε ἐπανελθὼν δὲν εὔρε τὴν κύνα φυλάττουσαν τὴν ἀμαξάν. Ἐκάλεσεν αὐτὴν ἐπανειλημμένως, τὸ δὲ δυστυχῆς ζῶον ἔτι ἐκ τοῦ τοκετοῦ πάσχον ἐφθασε συρόμενον εἰς τοὺς πόδας τοῦ κυρίου του, ὃ ὁποῖος θωπεύσας αὐτὴν παρηκολούθησεν εἰς τὴν νέαν οἰκογένειάν της· ὕστερον δὲ ἐσύστησεν εἰς τὴν ξενοδόχον νὰ περιποιηθῇ αὐτὴν καὶ ἀνεχώρησε προτιθέμενος νὰ ἔλθῃ νὰ παραλάβῃ αὐτὴν τε καὶ τοὺς σκύλακας ἐν θερμότερῳ καιρῷ. Ἀφικόμενος εἰς τὸ χωρίον Beaumes περὶ τὴν ἐσπέραν, ἀποζευγνύει τοὺς ἵππους του, γευματίζει καὶ κατακλίνεται εἰς ὕπνον. Τὴν πρωῖαν ἐγεροθεὶς ἄμα τῇ αὐγῇ, ἐκπληκτος παρετήρησε παρὰ τῆς θύρας τοῦ σταύλου ἐπὶ σωροῦ ἀχύρων τὴν κύνα του καὶ τοὺς τέσσαρας νεογεννήτους σκύλακας· καὶ τούτους μὲν ὑγιεῖς καὶ εὐθύμους, ἐκείνην ὅμως καταβεβλημένην, χαῦνον, καθῆμαγμένους ἔχουσαν τοὺς πόδας, τὸ βλέμμα θνήσκον καὶ ἐναλλάξ ῥίπτουσαν τοῦτο ἐπὶ τε τῶν τέκνων της καὶ τοῦ κυρίου της. Τετράκις εἶχε διανύσει εἰς ἄνοδον καὶ ἀθροδὸν τὴν ἀπὸ τοῦ Aubigny μέχρι Beaumes ὁδὸν, δηλαδὴ ἀπόστασιν 15 ὥρων! Τὸ ἐσπέρας ἐκεῖνο τὸ ταλαίπωρον ζῶον καταβλήθη ἐπὶ τοῦ καμάτου τῆς ὁδοποιρίας ἐτελεύτησεν.

Ὁ Ἀνδριανὸς Λεονάρδος, συγγραφεὺς προκυματείαις περὶ ἀνατροπῆς κυνός, διατείνεται ὅτι ὁ κύων δὲν ἀγαπᾷ τὸν κύριόν του, καὶ ὅτι θεωρεῖ αὐτὸν μόνον ὡς ὄργανον τῆς συντηρήσεως. «Ἄναμφισβότως, λέγει, ὁ κύων λείχων τὴν χεῖρα τοῦ κυρίου του ὀρμάται ὑπὸ φόβου καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἀγάπης, ἡμεῖς δὲ τὴν πράξιν ταύτην θεωροῦμεν ὡς δείγμα εὐγνωμοσύνης. Τὸ ἔμφυτον πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συντήρησιν, εἶναι τὸ μόνον ἐλατήριον τὸ κινεῖν αὐτὸν λυποῦμαι δὲ διότι ταῦτα

γράφων ἀντιτάσσομαι πρὸς τὴν τόσον ἀρεστὴν καὶ κοινῶς ἐπικρατοῦσαν δόξαν περὶ τῆς ἐν-παρχούσης τῷ κυνὶ εὐκισθησίας.»

Τὸ ἔμφυτον τῆς ἰδίας συντηρήσεως εἶναι τὸ πρῶτον τῶν ἐλατηρίων παρὰ τε τοῖς ζῴοις καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Ἡ παρατηρούμενη δὲ φιλοστοργία τῶν ζῴων πρὸς τὰ τέκνα των δὲν εἶναι μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἐμφύτου ὁρμῆς ἀλλὰ καὶ τῆς νοσημοσύνης αὐτῶν. Διὸ τὸ ἔμφυτον τῶν ζῴων πρὸς τὴν ἰδίαν συντήρησιν εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν οἰκογενείας συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἐκδηλώσεων δικόρων καὶ αἰσθημάτων ἐνθέρμων ἐπὶ τοσοῦτον ἐντελεστέρων εἰς τὰ κατὰ μέρος ζῷα, ὅσον αἱ διανοητικαὶ αὐτῶν δυνάμεις εἶναι μᾶλλον ἀνεπτυγμέναι.

Παρὰ τοῖς μαστοφόροις τὰ αἰσθητάματα εἶναι ἐμφαντικώτερα, ἢ παρὰ τοῖς ἰχθύσι καὶ ἔρπετοις, στεροῦνται δὲ παντελῶς τούτων τὰ μαλάκια καὶ τὰ ἀστεροειδῆ.

Παρὰ τοῖς μαστοφόροις ὡσαύτως ἡ φιλοστοργία προσκολληθῆ ἐγγύτερον τὴν μητέρα πρὸς τὰ τέκνα καὶ ταῦτα πρὸς τὴν μητέρα, ἢ τὸν πατέρα πρὸς τὰ τέκνα καὶ τὴν ἀνάπαλιν. Ἐπειδὴ δὲ ὡς εἴπομεν ἡ μέριμνα καὶ ἡ στοργὴ τῶν μητέρων δὲν προκύπτει μόνον ἐκ τῆς ἐμφύτου ὁρμῆς, ἀλλὰ εἶναι καὶ προῖον σκέψεως, ἐκλιπόντος τοῦ ἐνός, ἐξασθενεῖ καὶ συνεκλίπει καὶ τὸ ἕτερον. Εἰς τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα παραδείγματα τῆς μητρικῆς ἀγάπης δὲν διαβλέπομεν μόνον ἔμφυτον ὁρμὴν ἀλλὰ καὶ σκέψιν καὶ ἀρροσίωσιν συνυπάρχουσαν. Ἐκδηλώσεις θαυμασίας ἐμφύτου ὁρμῆς, νοήσεως καὶ αἰσθημάτων.

Οὕτω μετὰ τοῦ Βυρφῶνος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι «ὡς πρὸς τὴν ἀγγίνοιαν, τὴν ἀρροσίωσιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὡς πρὸς τὰς ἐμφύτους ὁρμᾶς, αἵτινες διὰ τῆς διανοίας καθιστῶνται οὕτως εἰπεῖν ἀρεταί, ὃ κύων ἐν πᾶσι τοῖς ζῴοις εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς φύσεως δημιουργημάτων.»

Ἡ Βρετανικὴ Ἐπιθεώρησις ἐδημοσίευσεν, ὡς πρὸς τὴν μητρικὴν στοργὴν τῆς ἄρκτου, συγκινητικώτατην διήγησιν, ἥτις ἐλπίζω ὅτι θὰ διασκεδάσῃ τὴν πρόληψιν ἣν πολλοὶ ἔχουσι περὶ τῆς φύσεως τῆς ἐξαιρέτου ταύτης μητρός.

«Τὸ πλήρωμα τοῦ Σκελετοῦ, πλοίου, ὅπερ ἐπεφορτίσθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα νὰ ἐρευνησῇ τὸν βόρειον πόλον, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν πάγων, ὑπῆρξε μάρτυς τοῦ ἐπομένου γεγονότος. Πρωῖαν τινα ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου ἰσοῦ ἀνήγγειλε τὴν προσέγγισιν τριῶν ἄρκτων, αἷ προσεῖλκυσε ἐκεῖ ἡ ὁσμὴ τοῦ λίπους θαλασσίου ἵππου φονευθέντος πρὸ τινων ἡμερῶν, ὅπερ ἀναφθὲν ἔκαιεν ἐπὶ τοῦ πάγου. Αἱ τρεῖς ἄρκτοι, ὧν ἡ μία ἦτο μήτηρ, αἱ ἕτεραι δὲ δύο ἀρκτύλοι ἰσομεγέθεις σχεδὸν πρὸς τὴν μητέρα, ἔδραμον πρὸ τῆς πυρὸς καὶ ἀρπάσασαι τὰς σάρκας τοῦ ἵππου τὰς μήπω καταναλωθείσας ὑπὸ τοῦ πυ-

ρὸς, κατεβρόχιζον. Οἱ ναῦται ἐκ τοῦ κατασρώματος ἔρριψαν ἐπὶ τῶν πάγων μέγαρα τεμάχια κρέατος θαλασσίου ἵππου, ἅτινα εἶχον ἐναπομείνει. Ἡ ἄρκτος σπεύδουσα συνήθροζε ταῦτα καὶ τὰ κατέθετεν ἐνώπιον τῶν τέκνων της, φροντίζουσα καὶ περὶ τῆς διανομῆς.

«Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν πλήρης ἐμπιστοσύνης ἡ μήτηρ ἤρπαζε καὶ τὸ τελευταῖον τεμάχιον οἱ ναῦται πυροβολήσαντες ἔρριψαν νεκροὺς τοὺς ἀρκτύλους, τὴν δὲ μητέρα ἐπλήγωσαν.

»Τότε παρέστη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πληρώματος θέαμα, ὅπερ προῦκάλεσε τὰ δάκρυα τῶν θεωμένων. Ἡ δυστυχῆς ἄρκτος διὰ τρυφεροτάτου τρόπου περὶ τὰ ἐκπνέοντα αὐτῆς τέκνα ἐπεδείκνυε τὴν πρὸς αὐτὰ στοργὴν. Καίπερ βαρέως πληγωμένη καὶ μόλις δυνάμενη νὰ συρθῆ μέχρι τοῦ μέρους, ἔνθα τὰ τέκνα ἐκτάδην ἔκειντο, οὐχ ἦττον ἐκόμισε τὸ τελευταῖον τεμάχιον τοῦ κρέατος, ὅπερ εἶχεν ἔλθει νὰ παραλάβῃ, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ πρότερον, ὕστερον ἔσχισεν αὐτὸ εἰς μερίδας καὶ τὸ ἔθεσεν ἐνώπιον τῶν τέκνων της. Ὄταν δὲ παρετήρησεν ὅτι δὲν ἔτρωγον, ἔθεσε τὸν ἕνα τῶν ποδῶν της ἐπὶ τοῦ ἐνός καὶ τὸν ἕτερον ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἀρκτύλου, προσπαθοῦσα ν' ἀνεγείρῃ αὐτοὺς, συγχρόνως ἐκβάλλουσα πένθημα βρυχήματα. Ἀφοῦ ἐνόησεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μετακινήσῃ αὐτοὺς ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ μετὰ τινος βηματισμοῦ ἐπανῆλθε λυπηρῶς βρυχωμένη, ἐπλησίασε τὰ τέκνα της, ἐστράφη περὶ αὐτὰ ὀσφραϊνομένη, καὶ ἤρξατο λείχουσα τὰς πληγὰς των· εἶτα δὲ ἀπεμακρύνθη καὶ δεῦτερον, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν τινα προχώρησασα ἐπανεκάμφεν, ὡσεὶ καλοῦσα τὰ μικρά της ν' ἀκολουθήσωσιν, ἀλλ' εἰς μάτην. Τέλος μεθ' ὅλας τὰς ἀποδείξεις ἀνεκφράστου φιλοστοργίας, ἐναλλάξ διὰ τῶν ποδῶν της θωπεύουσα αὐτὰ, κατανοήσασα ὅτι ταῦτα ἦσαν ψυχρά καὶ ἄψυχα, ὕψωσε τὴν κεφαλὴν της πρὸς τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καὶ κατηύθυνε βρυχηθμοὺς ἀρᾶς κατὰ τῶν φονέων τῶν τέκνων της. Οἱ ἐν τῷ πλοίῳ τότε ἐξέκένωσαν κατ' αὐτῆς τὰ πυροβόλα των, οὕτω δὲ ἡ δυστυχῆς μήτηρ ἔπεσε μεταξὺ τῶν τέκνων της καὶ ἐξέπνευσε λείχουσα τὰς πληγὰς των.»

ERNEST MÉNAGE.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΑΙ ΟΙΝΟΙ

Ἐκ τῶν γαλλικῶν οἴνων ὁ μάλιστα πάντων τιμώμενος ὑπὸ τῶν ξένων εἶνε ὁ καμπανίτης, ὃ ζωηρότατος, ὃ πλεῖστον ἀφρίζει καὶ οὕτως εἰπεῖν ὁ πνευματώδεστατος τῶν οἴνων ἢ, κατὰ τὴν ἐμβριθὴ ἀπόφασιν τῆς ἐν Παρισίοις Ἰατρικῆς Σχολῆς, ὃ ὠφελιμώτατος καὶ ἀριστος.

Δύο μόνον δῆμοι τῆς Γαλλίας ἔχουσι τὸ πρῶτον τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐξαιρέτου τούτου οἴνου, τὸ ὄρος τῶν Ρεῖμων (Σιλλερὺ), ὀλίγον ἀπέχον τῆς ἀπὸ Παρισίων εἰς Στρασβούργον ὁδοῦ, καὶ ὁ ποταμὸς Μάρνος (Ἄι), παρὰ τοὺς

λόφους τοῦ ὁποῖου διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος. Ἐν τοῖς δύο τούτοις δῆμοις ἡ ἄμπελος πωλεῖται τρισχίλια φράγκα τὸ στρέμμα.

Καὶ ἡ τύχη αὕτη εἶνε χθεσινή. Ναὶ μὲν διηγοῦνται ὅτι ὁ Βενσελλάς, τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὸν κατ' ἐξοχὴν οἰνόφυλα ἀυτοκράτορα, διότι οἱ ὑπουργοὶ του τὸν εὕρισκον συχνότερον ὑπὸ τὴν τράπεζαν ἢ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ οἱ ὑπῆκοοί του τέλος τὸν ἐγκατέλιπον ἐκεῖ ὑποκάτω, κατέλυε γενναίως τὸν οἶνον τῆς Καμπανίας, καὶ Φίλιππος ὁ δούξ τῆς Βουργουνδίας, ὅστις ὑπέγραψεν εὐθύμως τὰ διατάγματα του «Φίλιππος ὁ δούξ τῶν καλῶν οἴνων», καὶ τοι εἶχεν οἶνους ἐξαιρέτους βουργουνδίου, ὅμως ἐκόσμηε πάντοτε τὴν τράπεζάν του ὁ οἶνος τοῦ Σιλλερὺ. Ἀλλ' ὅμως τὴν Γ' μόνον ἔκατοντατηρίδα ἐθεμελιώθη βεβαίως ἡ ὑπόληψις τοῦ καμπανίτου. Φραγκίσκος ὁ Δ' (1494—1547), ὃ καὶ πατὴρ τῶν γραμμάτων ἐπικαλούμενος, Ἐρρίκος ὁ Δ' (1553—1610), ὃ ἐπικληθεὶς μέγας, ἀνακαιριστὴς τῆς Γαλλίας καὶ ἀγαθὸς Ἐρρίκος, δολοφονηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ραβαλιάν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πάπας Λέων ὁ Γ' (1475—1521) Ἰωάννης ὁ ἐκ Μεδίκων, οὗ ὁ αἰὼν ἐπωνομάσθη ἐξ αὐτοῦ Αἰὼν Ἀέροντος τοῦ Γ', καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι, ἐρασταὶ παντὸς ὃ τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν, ἐζήτησαν καὶ ἀπέκτησαν ἀμπέλους ἐν Καμπανίᾳ. Τὴν ΙΖ' ἑκατοντατηρίδα αἱ τοιαῦται ἄμπελοι ἐγένοντο τοῦ συρμού. Βενεδικτίνος τις δὸν Περινιὼν ἐκαλλιέργησε τόσον ἐπιτυχῶς τὴν ἄμπελον τοῦ ἐν Ὁβιλλέρῳ μοναστηρίου, ὅστε κατέστη τὸ μέρος τοῦτο μία τῶν καλλίστων πηγῶν τοῦ καλοῦ τούτου προϊόντος. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀντιβασιλείας³ πάθος εἶχε καταντήσῃ ὁ οἶνος τοῦ Ἄι, οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ φυσικοῦ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ παρετήρησαν ὅτι ἡ κοινωνία τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡ τόσον θελατικὴ διὰ τὴν εὐφύιαν της, τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἐπιπολαιότητα οὐχ ἦττον, ἔπινε καφὲ καὶ καμπανίτην μετὰ τῆς αὐτῆς ὀρέξεως μεθ' ἧς ὁ ΙΘ' πίνει καλὸν καπνὸν καὶ οἶνον νεοθευμένον.

Ὁ ἐρυθρὸς καμπανίτης ἐτιμάτο πολὺ μέχρι τοῦ 1780, ὅτε ἄμπελουργὸς τις ἐν Ἐπερναίῃ ἐτόλμησε νὰ κατασκευάσῃ ἐξακισχιλίας φιάλας καμπανίτου ἀφρώδους. Οἱ πάντες ἐξανέστησαν κατὰ τῆς μαρίας ταύτης καὶ ἱεροσυλίας. Ἀλλ' ἡ μαρία ἀπεδείχθη μετ' οὐ πολὺ φρόνησις, καὶ τὴν σήμερον ἡ Καμπανία ἐξάγει τοσαῦτα ἑκα-

1. Βασιλεὺς τῆς Βοσνίας καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας (1359—1419) ἐπονομασθεὶς Οἶν ὁ φ λ υ ξ καὶ Ρ ἄ θ υ μ ο ς ὑπῆρξε συγχρόνως ὁ Ν ἔ ρ ω ν καὶ ὁ Σ ρ ἄ ρ α ν ἄ π α λ ο ς τῆς Γερμανίας.

2. Ὁ δούξ οὗτος εἶνε ὁ πρῶτος ἰδρύσας τὸ παράσημον τοῦ «Χρυσοῦ δέρατος» ἀποθανὼν δὲ τῷ 1467 ἐν ᾧ παρεσκέυαζε σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων.

3. Ἀντιβασιλεία, Régence, λέγεται τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μετὰ τοῦ θανάτου Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' καὶ τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ ΙΕ' (1715—1723), καθ' ὃ ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ὡς ἀντιβασιλεὺς, Φίλιππος ὁ Β', δούξ τῆς Ἀβρηνίας· ἐποχὴ διαφθορᾶς καὶ τοκυγλυφίας.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῶν λυσσώντων κυνῶν. 1

Τὸ υγιεινομικτὸν συμβούλιον τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουάνα, γράφει ἡ «Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων», ἐν τινι τῶν τελευταίων αὐτοῦ συνεδριάσεων παρεδέχθη ἐκθεσιν τῶν ἱατρῶν κκ. Bouley καὶ Proust περὶ τῶν λυσσώντων κυνῶν. Ἴδου τὰ σπουδαιότερα αὐτῆς μέρη.

Χαρακτηρισμὸς τοῦ ὑπόπτου κυνός.

1) Πᾶς κύων γνωστός, ὅστις παρὰ τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ἐξείς αὐτοῦ κατέστη ἐπιθετικὸς καὶ δάκνει, ἄνευ αἰτίας δικαιολογούσης τὴν πρᾶξιν ταύτην, τὰ πρόσωπα ἅτινα εὕρισκει προστυχόντα εἰς τοὺς ὀδόντας του.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὁ κύων οὗτος πρέπει νὰ θεωρῆται κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ὑπόπτος καθ' ὅσον τὰ δηθέντα πρόσωπα τῷ ἦσαν σχετικώτερον.

2) Πᾶς κύων ὅστις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν οἰκίων ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ξένων προσώπων χωρὶς νὰ προκληθῇ εἰς τοῦτο εἴτε ὡς φύλαξ, εἴτε ἐνεκὸν ἐκουσίας ἢ ἀκουσίας προσβολῆς.

3) Πᾶς κύων πλάνης ὅστις ἄνευ οὐδεμιᾶς προκλήσεως ἐπιτίθεται κατὰ τῶν προσώπων ἅτινα συναντᾷ κατὰ τὴν διάβασίν του ἐν ταῖς ὁδοῖς ἢ ταῖς ἐξοχαῖς.

4) Πᾶς ἄγνωστος κύων, ὅστις εὕρεθεις πλανώμενος καθίσταται κίφνης ἐπιθετικὸς κατὰ τῶν προσώπων ἅτινα τὸν παρέλαβον εἰς τὸν οἶκόν του.

Ἡ καυτηρίασις διὰ τοῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον φάρμακον οὐδόλως πρέπει νὰ διστάσῃ τις νὰ καταφύγῃ εἰς αὐτὸν, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ δὴξις φαίνεται ἀσήμαντος, ἀμέσως δ' ἅμα τὸ δέρμα ἔπαθεν. Ἐὰν δ' ὁ σίδηρος δὲν ἦναι ἔτοιμος, πρέπει μέχρις οὗ ἐτοιμασθῇ, νὰ ἐκμυζήθῃ ἰσχυρῶς τὸ αἷμα ἐκ τῆς πληγῆς καὶ νὰ πλύνῃται αὕτη διηνεκῶς.

Ὁ κύων προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῆς λύσσης εἶναι κατηφής, ἀνήσυχος καὶ ἔχει σπασμωδικὰς ἀνατινάξεις. Εἶναι πλάνη δὲ νὰ νομίζῃ τις ὅτι φοβεῖται τὸ ὕδωρ ἀπεναντίας εἶναι ἀπληστος αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον δύναται νὰ πίνῃ, ἱκανοποιεῖ τὴν ἀκόρεστον δίψαν του, καὶ ὅταν ὁ σπασμὸς τοῦ λάρυγγός του τὸν ἐμποδίζῃ βυθίζει ὀλόκληρον τὸ πρόσωπόν του ἐντὸς τοῦ ἀγγείου καὶ δάκνει, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὑγρὸν τὸ ὁποῖον δὲν δύναται πλέον νὰ καταπίῃ.

Λοιπὸν ὁ λυσσῶν κύων δὲν εἶναι ὑδρόφοβος.

Ἐπομένως ἡ ὑδροφοβία δὲν εἶναι σημεῖον τῆς λύσσης τοῦ κυνός.

Ὁ λυσσῶν κύων δὲν ἀρνεῖται τὴν τροφήν του κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς νόσου του· συ-

1. Ὁ κ. Θ. Χελδράιχ ἐν τῇ πρῶτῃ μικρῷ ἐκδοθείσῃ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ (La Faune de la Grèce) ἀναφέρει, ὅτι ἡ λύσσα ἀπαντᾷται σπανιώτερον ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τοῖς βορείοις κλίμασι.

χνὰ μάλιστα τὴν τρώγει μετὰ πλείονος τοῦ σπυγίου ἀδδθηραγίας.

Ὅταν ἡ ἀνάγκη τοῦ δῆξι, ἣτις ἐστὶν εἰς τὴν κυριώτερον χαρακτῆρων τῆς λύσσης κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεώς της, ἀρχίζει νὰ καταραινεται, τὸ ζῶον ἱκανοποιεῖ αὐτὴν κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ἀψύχων ὄντων· καταξέει διὰ τῶν ὀδόντων τὸ ξύλον τῶν θυρῶν καὶ τῶν ἐπίπλων· ξεσχίζει τὰ ὑφάσματα, τοὺς τάπητας, τὰ ὑποδήματα, κατατρίβει ὑπὸ τοὺς ὀδόντας του τὸ ἄχυρον, τὰς τρίχας, τὸ μαλλίον, κατατρώγει τὸ χῶμα, τὴν κόπρον τῶν ζώων καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κλ., ἐπισωρεύει ἐν τῷ στομάχῳ του τὰ λείψανα ὄλων τῶν σωματίων, ὧν οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἐπελήφθησαν.

Ὁ λυσσῶν κύων ἐπὶ τῇ θεᾷ ζώου τοῦ εἶδους του πάντοτε ἐξάπτεται καὶ ὀργίζεται λίαν ἰσχυρῶς. Ἄμα εὕρεθῇ ἐνώπιόν του ἡ ἀκούση τῆς ὕλακας του, ἢ λυσσαλέα ὀργή του ἐκδηλοῦται ἐὰν ἦτο εἰσέτι ὑπολαθάνουσα, ἀναπτύσσεται καὶ ἐκρήγνυται ἐὰν ἤδη ἦτο φανερά, ὅρμηξ δὲ κατ' ἐκείνου ἵνα τὸν καταξεσχίσῃ διὰ τῶν ὀδόντων του. Ἡ παρουσία τοῦ κυνός ἐπιφέρει τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν ζώων τῶν ἄλλων εἰδῶν ὅταν διατελώσιν ὑπὸ τὴν προσβολὴν τῆς λύσσης, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι ἀληθὲς νὰ εἴπῃ τις ὅτι ὁ κύων εἶναι δραστικόν τι μηχανήμα διὰ τοῦ ὁποῖου δύναται τις σχεδὸν πάντοτε, μετὰ μεγίστης βεβαιότητος, νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν ἐν κρυπτομένῃ ἐν ζῶῳ τινὶ καὶ ἐν αὐτῷ κρυφουμένην λύσσαν.

Συνελόντι εἰπεῖν, τὰ σημεῖα τῆς λύσσης δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀναγνωρισθῶσι· τὸ σπουδαιότερον πάντων εἶναι ἐν ἀμφιβολίᾳ ἢ καταφυγῇ εἰς δραστηρίαν θεραπείαν. Ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος κατὰ τοσοῦτον εἶναι ἀποτελεσματικὸς καθ' ὅσον ἰσχυρότερον εἶναι θερμὸς· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προξενεῖ μικροτέραν ὀδύνην. Ἡ ἐκμύζησις οὐδένα κίνδυνον παρουσιάζει ὅταν τὸ ἐνεργοῦν αὐτὴν πρόσωπον δὲν ἔχῃ ἀμυχὴν τινὰ εἴτε εἰς τὰ χεῖλη εἴτε ἐν τῷ στόματι. Λέγονται δ' ἐπὶ τέλους ὅτι ἄδικον εἶναι νὰ φονεύεται ἀμέσως ὁ ὑπόπτος κύων· ποῖοι νὰ τὸν ἐπαγγυηθῶσιν ἐκ τοῦ πλησίον, διότι δὲν εἶναι πράγματι σπάνιον κύων, νομιζόμενος λυσσῶν, νὰ προσεβλήθῃ μόνον διαβατικῶς ἀπὸ μανίαν, καὶ εὕρισκεταὶ δὲ τις οὕτω πεπλανημένος περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς καταστάσεως τοῦ κυνός.

Ὁ Εὐγένιος Σύης, ὁ γνωστός συγγραφεὺς τῶν «Ἀποκρύφων τῶν Παρισίων», ἐλάτρευε τὰς χεῖρας τοῦ καὶ ὅμως ἀπεφάσισε νὰ τὰς λερώσῃ, μεταμφιεσθεὶς εἰς χρωματιστὴν, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐγευματίζεν εἰς ἕν τῶν ἐν τῇ ὁδῷ Κυάμων ῥυπαρῶν καπηλείων τῶν Παρισίων, ὅπως ἐκ τῶν πλησίον σπουδάζῃ τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ.